

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
 МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ
 №4 (33), середа, 21 лютого 2001 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Сто рядків журналіста - в номері!

МОВА - СЕРЦЕ НАРОДУ

Одним із чинників, які характеризують народ, є мова.

На нашій планеті, за прогнозами деяких вчених, проживає від 12 до 15 мільйонів ромів. І хоча наша мова та звичаї у дечому різняться, вони мають одну спільну для всіх основу - без просторових меж та кордонів.

Походження ромів довго було таємницею. Та сьогодні ми можемо з впевненістю сказати, що походимо з Індії і нашими предками були представники однієї з найстаріших у світі культур. У діалекти нашої мови з однієї спільної коліски й належать до групи індоєвропейських мов (як і хнді, бенгальська та а.), точніше до її новоіндоарійської глки.

У нашій країні, як і у більшості країн СНД, ромська мова не є кодификованою, тобто не має установленого писемної форми. Наші спроби створити літературну мову мали місце у Франції та в Швеції. Але вони були спрямовані на створення глобального стандарту, прийнятого для ромів усього світу. Звичайно, це вияви-

лося неможливим, бо внаслідок історичних подій роми мігрували в різні країни, вбирали в себе елементи чужих культур, поступово втрачали між собою контакти, запозичували слова з мов, розповсюджених на території тих країн, через які вони проходили.

З часом все-таки певний стандарт ромської мови був усталений у Словаччині, Чехії, Угорщині та ряді інших європейських країн. На ромській мові почали виходити художні книги та підручники для дітей, публікуватися поезія.

Між ромськими організаціями різних країн світу почало вестися активне листування та спілкування посередництвом всесвітньої мережі Інтернет, проводиться різного роду міжнародні конференції та форуми, й переважна більшість ромських лінгвістів дотримується думки, що найбільш придатним для міжнародного вжитку є все ж таки ловаарський діалект ромської мови.

Дуже прикро, що в нас, особливо серед молоді, спостерігається тенденція до втрати зацікавлен-

ності до вивчення мови наших предків. Певну "заслугу" у цьому мають й середні загальноосвітні школи, де навчаються ромські діти, але у яких ромська мова викладається факультативно і з вивченням елементів історії, традицій, фольклору.

На Україні, приміром, існують табори, у яких ромською володіють, на жаль, одна-дві людини старшого покоління, молодь втрачає навички спілкування рідною мовою. І це в той час, коли за кордоном ромська вивчається навіть у вищих навчальних закладах і є мовою міжнародного спілкування.

Адже не дарма кажуть: "Романія думає доджага пал цало дума", що в перекладі звучить: "Із ромською мовою обидеш весь світ".

Нам хочеться звернутися до молодого покоління представників ромської нації: не забувайте рідної мови! Вона єдине, що у нас є! Єдине, що об'єднує нас і характеризує як народ!

Наталія Герцег

Епіграф номера:

Господи, гіву
 пречистого
 благаю -
 не май за зле.
 Де не стоятиму -
 вистую.
 Спасибі за те,
 що мале
 людське життя,
 хоч надією
 довжу його в віці.

Василь Стус

Ром. фото Діана. №12/1998

міжнародний фонд

INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION

Міжнародний фонд "Відродження" продовжує публікацію оголошень про конкурси 2001 року

Міжнародний фонд "Відродження" (МФВ) - одна з найбільших благодійних фондів в Україні. Його засновано 1990 року відомим американським фінансистом і філантропом Джорджем Соросом та трьома українськими громадськими організаціями. Місія фонду - фінансово та організаційно сприяти становленню демократичного, відкритого суспільства в Україні шляхом підтримки значущих для його розвитку громадських ініціатив. У 1990-2000 роках фонд надав грантів на суму понад 55 мільйонів доларів США багатьом неурядовим організаціям України, а також освітнім, просвітницьким, культурним закладам, мистецьким колективам, видавництвам.

Запрошуємо Вас до участі у конкурсах 2001 року!

Конкурси програми "Роми (Цигани) України"

У 2001 році програма "Роми України" зорієнтована на підтримку ініціатив, що сприяють подоланню упередженого ставлення до ромів; входження ромської спільноти до загальнокультурного простору України; зміцненню контактів між ромськими та іншими громадськими організаціями, державними структурами; єднанню регіональних ромських громад та координацію їх зусиль із метою виконання спільних завдань, зміцненню потенціалу діючих громадських об'єднань ромів.

Конкурс "Підтримка освітніх ініціатив ромів"

Мета конкурсу - підтримати розвиток існуючих і створити нові недержавні ромські школи, сприяти вивченню молодими ромами культури свого народу; організувати групи освітньої та професійної підготовки і перепідготовки на базі недержавних шкіл.

До конкурсу запрошуються не-прибуткові громадські організації.

Обов'язкові умови участі в конкурсі:

досвід викладання ромської мови; наявність кваліфікованих працівників та необхідної матеріально-технічної бази.

Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту - 4000 доларів США.

Останній термін подання документів - 20 березня 2001 року.

Конкурс "Підтримка видання літератури з історії та культури ромів, перекладів кращих закордонних методик викладання ромської мови"

Мета конкурсу - ознайомити українського читача з теоретичним та практичним доробком іноземних фахівців у галузі ромської культури, історії, сприяти освітнім ініціативам ромських громад, які потребують методичних посібників для вивчення своєї мови.

(Продовження на 2-стор.)

З пошти "Романі Яг"

ВІД ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ - ДО ЦИРКУ

Дорогі друзі! Я до тих звертаюся, хоті неохоче йдуть у школу. Мовляв, нас очікують у дорослому житті тільки професія вантажника, прибиральника вулицного сміття, мийника автомашин (якщо пощасти!).

Навіщо здобувати освіту?

Можливо, і я так мркував. Але тоді коли мав десять-дванадцять років. Згодом, виховуючись у Перекинській школі-інтернаті, зрозумів: знання потрібні в житті. За направленням став учнем шостого Ужгородського технічного училища. Тут багато чого навчився, зокрема й товарищескість, вміння відстоювати свої життєві принципи.

Після закінчення училища, де здобув професію столяра-червонодеревника, працював на Ужгородському цегельному заводі. Але не довго. Мене вабила інша професія. Ще навчаючись у школі-інтернаті, захопився музикою, танцями. Десь глибоко, в схованці душі, жеврля мрія, що колись-таки виїду на велику, вже не училищну сцену...

У вільний час учився грати на різних музичних інструментах: на баяні, акордеоні.

Мені підкоряються ударна установка, синтезатор... Звичайно, треба удосконалювати свою майстерність, придивлятися до роботи відомих ромських музикантів, переїмати їхні секрети. Та, вва-

жаю, коли є бажання - всього можна досягти.

Я не знавав у дитячі літа великої ласки батьків, але не нарікаю на них. У Берегові, де живу, є в мене вірні друзі. Училище, а ще раніше школа-інтернат, звели з багатьма хлопцями з різних міст області, які теж люблять музику, танцювальне мистецтво, пісню. Один із них - Денис, випускник Ужгородського училища культури.

Кілька слів про Дениса. У нього, ще коли вчився в училищі культури, були друзі з цирку. Якось,

коли цирк гастролював в обласному центрі, він мене познайомив із ними. Розказав, що багато чого вмю, захоплююся пантомімою, є в мене деякі свої номери.

З інтересом поставилися до мене в цирку. Показав дещо, запропонували працю. Мовляв, працюємо звукооператором, дбаємо про рекламу. А там і сам спробуєш...

Отож цирк останнім часом має місце прописки в Криму. Його база - у Симферополі. Уже завтра виїжджаємо на гастролі до Мукачеве, Сваляви, Міжгір'я.

Можливо, стече небагато часу і я покажу своє мистецтво у рідному місті Берегові, ужгородцям.

Микола Габор, 18 років

ГОСТІ РЕДАКЦІЇ

14.02.2001 року до культурного центру "Романі Яг" завітали з робочим візитом **Борисенкова Лариса Миколаївна** - начальниця відділу освіти національних меншин та діаспори, **Герцог Юрій Віггельмович** - заступник начальника обласного відділу освіти, **Мателешка Омелян Іванович** - завідувачий

відділом освіти Ужгородського міськвиконкому. Метою відвідин був обмін досвідом з питань вивчення ромської мови, уроки якої друкуються на сторінках газети "Романі Яг". Гостей зацікавили публікації на ромській мові: казки, приказки, кросворди. Була показана виставка ромської переодки, що публікується у державній Європи. Гостям було продемонстровано значну кількість підручників, навчальних посібників на ромській мові, що видаються в Словаччині, Чехії, Угорщині. Ознайомлено з досвідом викладання ромської мови, спеціуров з історії у зарубіжних друзів.

Зацікавила гостей робота ромського садочка, ЗОШ І-ІІ ст. №13, №14 та ромського музек.

Назук кор.

• ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА •

Фізичні напади на ромів у Македонії

Згідно інформації, наданої громадською організацією "Асоціація захисту людських прав ромів", 24 вересня 2000 р. в день другого кола виборів у Македонії, група неромів напала і побила групу ромів у місті Струмица в Південній Македонії. Члени см'ї Н.Н. розказали, що 24 вересня 30-40 машин привезли чоловіків у чорних костюмах зі зброєю. Як було вказано, за допомогою поліцейських кияків ці чоловіки били ромів на вулицях. Четверо членів см'ї Н.Н. мають поранення, нанесені цими кияками. Представники "Асоціації захисту людських прав ромів" звернулися до см'ї Н.Н., щоб подати скаргу і притягнути до відповідальності винних. Але см'я побоюлась і попросила не називати їх прізвища у звіті.

Ромських дітей виганяють із боснійських шкіл у Косово

Як повідомив сараєвський тижневик "Ослободенє", 620 ромських біженців з Косово, що оселились у Смерковітському таборі для біженців (центральна Боснія) розпочали страйк, щоб опротестувати рішення місцевої влади, за яким ромські діти не можуть відвідувати початкову школу. Директор школи, Міністерство в справах біженців та людських прав Боснії та Герцеговини організували навчання 60 дітей з табору в початковій школі. Але місцевий мер влящався, щоб перешкодити навчанню дітей, мотивуючи це відсутністю вільних місць. Президент "Асоціації біженців" табору Смерковіца, пан Сенад Джемалп свідчить, що цей акт свідчить про те, що місцеві жителі не хочуть присутності ромів у їхньому місті. Під час страйку люди відмовились від їжі та заборонили вхід у табір. Задіяні партії, які зустрілись 5 вересня, вирішили виділити на території табору дві кімнати та обладнати їх під класи для ромських дітей. Навчання буде проводитись двома вчителями неромами. Деякі батьки з радістю зустріли цю звістку, оскільки навчання на території табору дуже зручне, бо до сусідньої школи йти кілька кілометрів. Але інші батьки вважають, що до їхніх дітей мають відноситись, як до інших, і вони мають отримати змогу навчатись у місцевій школі. Незважаючи на протести, 13 грудня ромські діти все ще продовжували навчання у школі при таборі.

Жорстоке виселення ромів з Греції

ERRC у співпраці з афінською громадською організацією "Трик Хельсінкі монітор" заготували спробу виселення ромів з Греції. 7 листопада грецька ромська культурна асоціація "Еллада" публічно відкинула спробу Міністерства внутрішніх справ переселити 46 ромських сімей. Організація вважає, що цей крок приведе до створення гетто та стверджує, що вони відхилили спробу, якщо не забезпечать будинки для кожної см'ї. Ромська громада проживає у Каландрі вже більше 30 років і в даний момент живе зольовано від іншої частини грецького населення у тимчасових халупах без електрики та води. 3 квітня 1999 року ордери на виселення ромської громади були схвалені, але не виконані через вчасне втручання Ромської організації.

Расистське насильство в Росії

Як повідомив тижневик "Сегодня", 19 вересня 2000 року у Єкатеринбурзі 30 молодих людей, озброєних бейсбольними битами та кийками напали на табір ромських робітників з Молдавії. Двох ромів було госпіталізовано з численними пораненнями. Поліція приїхала на місце бійки пізно і не заарештувала нікого з нападаючих. Ромські см'ї приїхали у пошуку сезонної роботи і тимчасово оселились у будівлі, яка раніше була дитячим садком.

"Сегодня" інформує, що було розпочате слідство у зв'язку з антиромськими погроми. Але воно було швидко закрито, оскільки ніхто з ромів не подав скарги. Більше того, як повідомляє громадська організація "Романо Кхер", всі ромські см'ї залишили місто відразу після інциденту і повернулися до Молдавії.

"Roma Rights"

Угорщина

Починаючи з 11 лютого до 11 березня 2001 року протягом 24 годин буде працювати експериментальне ромське радіо: "Радіо - С" у Будапешті. Радіо працюватиме на хвилях FM-88,8м.

Угорщина

2 лютого 2001 року мер міста Будапешта Демські Габор передав ромській общині VII округу міста Будапешта будинок, в якому будуть працювати ромські товариства. Під час передачі будинку, був присутній экс-президент Угорщини Генц Арпад.

Чехія

У лютому 2001, нарешті, в місті Буйовіце районний суд почав розгляд справ скінів, які побила багато ромів в одному з ромських барів. Ця бійка відбулася ще півтора року тому. Проте слідство затягувалось, оскільки скіни були дітьми впливових батьків у місті.

Словаччина

Чеська влада вводить візовий режим із Канадою. Це пов'язано з тим, що три роки тому, коли був введений безвізовий режим для поїздок між Чехією і Канадою, багато ромів виїхало на постійне місце проживання за океан, мотивуючи економічними і політичними переслідуваннями. 3 квітня 2001 року почнуть діяти нові правила між цими країнами.

З іншого боку, між Словаччиною і Бельгією ще зберігається безвізовий режим поїздок.

В республіці нет ні одного печатного іздання на цыганском языке

В Республіці Беларусь проживає більше шестидесяти тисяч цыган. Около 60% из них проживає в радиационной зоне, это г. Гомель и Гомельская область. Больше половины цыганских семей проживає за чертой бедности.

В Республіці нет цыганских школ и цыганских классов. Цыганские дети не знают истории своего народа, не учат свой национальный язык. В Республіці нет ни одного учебника цыганского языка, не написано ни одной книжки на цыганском языке. Система образования не готовит специалистов, которые бы учили наших детей их родному языку, истории своего народа, его культуре, традициям. Цыганские дети в большинстве своем не ходят и не хотят посещать школы, так как их там обижают и смотрят на них свысока. Открытие цыганских классов в местах компактного проживания цыган частично решило бы эти проблемы.

В нашей организации есть талантливые, одаренные, грамотные люди, некоторые из них имеют педагогическое образование. При соответствующей подготовке они бы могли преподавать в цыганских классах. Но для этого необходимо открыть и создать группы или курсы подготовки учителей, разработать методические пособия по преподаванию предметов на цыганском языке, выпустить учебники, согласовать с Министерством образования набор абитуриентов в соответствующие учебные заведения, где будет проводиться набор в группы для подготовки преподавателей.

В республіці нет ни одного печатного издания на цыганском языке. Нет газет и журналов, из которых цыгане узнавали бы информацию об общественной, политической, экономической жизни своего народа, в целом по всей стране и по всему миру. Читая такие издания, они бы лучше ори-

ентировались в происходящих событиях, текущей ситуации и в целом всей жизни общества. Многие цыганские семьи не имеют не только телевизора, но и радиоприемника, и такие издания им просто необходимы.

Цыгане проживают общинами, и в местах их массового проживания можно создать местные передачи теле и радиовещания на цыганском языке. Необходимо было бы собрать информацию о цыганах, проживающих в радиационной зоне. Как они там живут, с какими проблемами сталкиваются, в чем нуждаются? Как обстоит дело со здоровьем их детей, как и в чем можно было бы помочь в оздоровлении больных детей. Цыгане не получают никакой помощи от государства и в этой стране никому нет дела до проблем цыганского народа.

Хорошо было бы открыть культурный национальный центр. Цыганская молодежь в большинстве своем не востребована обществом, ей тяжело трудоустроиться, некуда пойти. И как результат в ее среде растет преступность. Цыганский народ очень талантливый и в таком культурном центре работали бы различные кружки и студии. Там собирались бы

наши уважаемые пожилые люди, проводились бы собрания, устраивались концерты.

Милиция имеет особый взгляд на цыган, и всегда видит в цыганах преступников. Это положение можно было бы изменить, если разработать и принять программу юридической и правовой поддержки цыган.

В Республіці зареєстровано дві цыганские общественные организации, но эта регистрация удалась с большим трудом, а открыть гуманитарно-финансовый фонд не удается уже больше года, а он необходим для осуществления финансирования программ и проектов, направленных на улучшение жизненного уровня цыганского народа в Беларуси.

Ассоциация цыган "Рома" за три года работы ни разу не получила гуманитарную помощь и не смогла отправить цыганских детей даже из радиационной зоны на оздоровление не только за границу, но даже на территории Республики Беларусь. Наша организация регулярно сталкивается с финансовыми проблемами, не хватает средств оплачивать телефоны, почтовые отправления. Не имеет возможности выписывать периодические печатные издания, своевременно следить за изменениями существующего законодательства, нет офисной оргтехники, в результате чего приходится пользоваться услугами сторонних организаций, а это достаточно дорого. Не имеем возможности нанимать грамотных специалистов, чтобы помогали нам в нашей работе.

Дорогие друзья!

Мы будем рады любой Вашей помощи в решении проблем нашего народа.

С Уважением к Вам
Президент (Барон)
Матвеев В. И.
Вице-президент
Матвеев В. В.

Міжнародний фонд "Відродження" продовжує публікацію оголошень про конкурси 2001 року

(Продовження. Поч. на 1-стор.)

До конкурсу запрошують разом із видавництвами (або партнерськими недержавними неприбутковими організаціями, з якими видавництва співпрацюють), які на конкурсних засадах можуть отримати фінансову допомогу для здійснення таких заходів: придбання прав на видавничтво обраної книги, переклад, редактування, створення та впорядкування наукової термінології, поліграфічні витрати. Умови конкурсу передбачають, що апликаційна форма може бути заповнена окремо на переклад, друк або виконання всього комплексу робіт. Кожна назва книжки може мати кількох юридичних виконавців, а саме: громадську організацію, яка здійснюватиме додрукарську підготовку, та видавничтво, що надаватиме поліграфічні послуги. Додаткова умова - виплата першої частини гранту здійснюється після отримання прав на видавничтво книжки.

З переліком рекомендованих книжок можна ознайомитися на веб-сторінці МФВ (www.ifk.lviv.ua) або отримати у менеджера програми. У формі, які заповнює ви-

давничтво, вказується повний перелік видань, здійснених за останні 18 місяців.

Останній термін подання проектів - 20 квітня 2001 року.

Конкурс "Підтримка мережі консультативно-ресурсних центрів для ромських громад"

Мета конкурсу - сприяти розв'язці консультативно-ресурсних центрів як структур, що ідентифікують та намагаються розв'язати проблеми локальних ромських громад у співпраці з органами місцевого самоврядування, освітніми та іншими установами.

Проекти можуть бути спрямовані на залучення медичних, освітніх працівників до просвітницької, навчальної та консультативної роботи в ромських громадах; створення юридичних служб при ромських громадах; обмін інформацією, спільні дії консультативно-ресурсних центрів різних регіонів.

Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту 5000 доларів США. Останній термін подання документів - 20 березня 2001 року.

Тендер "Підтримка процесів державної політики щодо

ромської національної меншини"

Мета тендери - визначення структури ромського населення України, їхнього економічного та соціального становища, рівня освіти, формування стратегії і програми дій їх оприлюднення у формі громадських слухань.

Технічні вимоги до тендери можна отримати у менеджера програм.

Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту - 10000 доларів США.

Останній термін подання документів - 20 березня 2001 року. Програма "Роми України" не надає грантів на одноразову матеріальну допомогу та на будівництво й ремонт приміщень.

Зверніть увагу! Комплекс інформаційних матеріалів та апликаційні форми за конкурсом можна отримати звичайною поштою, попередньо надіславши ваш запит менеджеру відповідної програми за адресою:

04053, м. Київ, вул. Артема, 46.

Результати за всіма конкурсами програми "Роми України" буде оголошено до 1 липня 2001 року, про що переможців повідомлять листами.

Контактні особи:

м. Київ, пров. Бехтеревський, 13а,
Оксана Волощенко,
менеджер програми, ел. пошта:
voloshenuk@ifk.lviv.ua

"Тепер доводиться глибше вникати в суть релігії, її історію."

Розповідає отець Димитрій:

За останні понад 50 років історія людей намагалася відірвати від духовності, яку приносить релігія, церкви, від своєї історії, національної свідомості. Доводиться говорити, що дуже часто врянки, виконуючи релігійні обряди, не замислювалися над глибоким богословським й історичним змістом віри.

Відповідаючи на запитання, з чим вступили у Новоріччя як духовна особа, скажу, що по милості Божій Господь благословив нас увійти в XXI століття із благословенними дарами. Господь дав нам можливість мати вже першу службу в новому соборі у верхньому храмі. У нас проводяться свої богослужіння, маємо газету, студію, музику, яку ви тепер чуєте, свою радіостанцію. Правда, не маємо ще ліцензії на мовлення. А також входимо в Третє тисячоліття з бажанням послужити народові, церкві та нашій багатостраждальній, я би так сказав, державі.

Кореспондент: - Ви згадали про новий собор. Чи допомагають вам у будівництві роми, і чи ходять до церкви? Коли завершиться будівництво?

Отець Димитрій: - Один Господь знає, коли ми завершимо будівництво. Бо держава наша економічно слабка. За останні два роки Ужгородська міська рада не виділила нам ні копійки, а облдержадміністрація за такий же час перерахувала 10 тисяч гривень. Це крапля. Та дякуємо їй за це. Основними спонсорами є прості люди. Серед них і роми. Небагато, але є.

Отець Димитрій: "Роми моліться - і Господь вас почує..."

Навряд чи треба широко представляти читачам газети "Романі Яг" отця Димитрія. Його знають, як духовну особу, настоятеля Кафедрального собору (його будинок і архітектор). Він член Національної спілки журналістів України, головний редактор газети "Християнська родина". До того ж, вважася, що взяв на себе пошу суспільного служіння: голова Підкарпатурського товариства ім. святих Кирила і Мефодія, намагася зберегти церковнослов'янську мову для богослужіння у наших церквах, а також піднести її престиж.

Правда, роми не є активними прихожанами. Наприклад, ми здійснюємо вінчання молодих ромів, хрещення ромських дітей, а також відправляємо похорони. Проходять і освячення деяких культурних акцій, відкриття культурно-освітніх закладів. Але ромів, як постійних парафіян, небагато. Та дається взнаки прожитий нами радянський атеїстичний період, коли люди були відірвані від церкви. А, враховуючи специфіку і особливості менталітету ромів, ми дійшли думки, що практичніше було б в Ужгороді мати 2-3 невеличкі церковні каплички, де би роми могли молитися і серце богослужбових наслідів мати свої оригінальні ромські. Тобто, слова богослужіння мати православно, а наспіви - свої. Це нам під силу, оскільки ми маємо музичну студію, і роми мають свої студії. Для цього має бути і бажання самих керівників ромських організацій. Якщо роми збережуть себе як національність не просто за назвою, а й за духом та історичним складом характеру, то вони будуть мати майбутнє. Вони можуть органічно жити, вписуватися на однаковому рівні з жителями Закарпаття, що є своєрідною частиною Європейської землі, де ніколи не було міжлітніх конфліктів.

Кореспондент: - А що скажете про ромів - батьків? Чи прищеплюють вони своїм дітям релігійні почуття?

Отець Димитрій: - Думаю, специфіка життя ромів, їх діяльність, відсутність подеколи елементарних умов, спонукає батьків думати не про молитви та молитвенні книги, а як заробити на кусень хліба. Але пропонували б ромам через їх

організації мати такі лекції, зустрічі, де би роми чули проповіді, наставляння наші і мали можливість задавати питання, а також вчилися деяких прийомів формування і виховання дітей у релігійному дусі. Для мене, як для православною священника, коли маю прихожан перед собою, нема різниці, які вони національності. Якщо вони християни і хочуть жити з Господом, то вони воля мене брати, в тому числі і брати-роми.

"Бог створив всіх людей рівними"

У Закарпатті історично склалися так, що тут чи не 90 процентів це християни східного обряду: православні, греко-католики. Невеличка частина римо-католиків. Це менша частина з числа угорців-реформати. Тепер, правда, з'явилися окремі течії з претензією на "завоювання" серцець молоді. Але це тема окремої розмови. З повагою я особисто ставлюся до кожної конфесії. Релігійно-культурний пласт у нас і греко-католиків однаковий, але ми підкріплюємо різним релігійним центром. Ми - сходу, вони - заходу, Валкану. Я б хотів, щоб керівники цих церков завжди знаходили можливість, щоб наші християни виключали в своєму житті різні конфлікти, майнові поділи тощо.

Кореспондент: - Роми різного віку, та й не лише вони, вдячно відгукуються про ваш церковний хор.

Отець Димитрій: - Ми маємо один із кращих на Закарпатті церковних професійних хорів. Професійний у тому розумінні, що його учасники за два довгі роки співу в церкві оволоділи прий-

мами церковного співу. Вони знають вже тисячі церковних наспівів. Хор - це квітка при богослужінні.

Я дякую Господу, коли наші люди здатні молитися з хором. Тому наш хор не просто співає, а люди слухають. У нас співає вся церква. Хор і всі люди. А це - 2-3 тисячі людей, що систематично присутні на святах. А буває, що з хором співають 3-4 і 5 тисяч.

Кореспондент: - Отче Димитрію, як наважтеся на втручання, як за радянські часи відкили від неї?

Отець Димитрій: - По-перше, треба, щоб роми мали національну школу, де була б можливість окремо займатися з їхніми дітьми. І було б дуже добре, щоб когось із ромських хлопчиків готували у православно-семінаріях і дали їм можливість бути духовними пастирями у свого народу. Хоча у нас в Ужгороді така можливість є, що і священники (українці, росіяни, русини) могли б бути священниками для ромів. Але, переконаний, що треба ромам все ж мати своїх священників. А наважити їх до віри треба не рішенням уряду, а за їх власним бажанням. Традиційно роми православні, а є багато з них католиків. Невеличка частина з них стала протестантами деяких сектантських напрямків. Дехто ранше пішов туди з меркантильних міркувань (гуманітарна допомога), але коли вона закінчилася, то повернулися до нас. Утім, це проблема порівняно складна. Все ж сподіваюся, що роми через свої організації подадуть церкви свої пропозиції, як вийти з цього становища. Ми готові їм допомогти. Через культурно-національні товариства, релігійні, через церкву. Ми маємо свою радіостанцію. Отримавши ліцензію, вестимемо передачі на кафедральному соборі. І роми дістали б можливість безкоштовно здійснювати свої передачі (хоч півгодини в день). Будемо діяти разом. І хай нам допоможе Господь!

Кореспондент: - А як Ви ставитесь до Конфедерації національних меншин? До речі, Ви, як і голова Закарпатського ромсько-

го культурно-просвітнього товариства "Романі Яг", входите в президію. Не всі наші читачі знають, що це за об'єднання...

Отець Димитрій: - На Україні організований Міжнародний форум. Його завдання, насамперед, збереження в державі міжлітнього миру. На жаль, держава поки що не має своєї чіткої програми покращення міжлітніх стосунків. Я не маю на увазі задекларованих, схвалених. Скажімо, підписана Україною "Конвенція про захист національних меншин", практично не діє. А тому один з лідерів цього руху пан Свістунюв, сам росіянин, і його однодумці (а в їх число входимо і ми - Ю.К.) організували міжлітній форум України.

Пан Олександр Григорович Свістунюв - житель міста Львова. Підкарпатурське товариство Кирила і Мефодія є співзасновником Міжнародного форуму України. Сам форум має свою президію, тобто, керівний орган, який очолює пан Свістунюв. А в нього входимо й ми з братом Аладаром Адамом. Він там представляє ромів Закарпаття. Є радником Президента України з ромських питань. Сподіваюся, цей форум має майбутнє. Україну ж ми розбудуємо тоді, коли буде міжлітній мир. В нашій державі проживає 12 мільйонів (а може й більше?) росіян, немало поляків, словаків, угорців, ромів, болгар. А я - представник русинів, яких держава поки що не хоче визнавати, як окрему національність. Ми не бажали Україні лиха і хочемо, щоб всі національності жили в мирі... Вважаю, що наші проблеми ми могли б розв'язати без втручання Ради Європи. Однак окремі чиновники змушують нас звертатися в Раду Європи. Міжлітній форум України дає можливість обговорити будь-яке питання з міжлітніми відносинами. У цьому його велике миротворче значення.

З отцем Димитрієм Сидором бесідувала Ю.Камська

Освіта

Коли шкільні журнали не червоніють

або "Думки вголос" про те, як виселити "мертві душі" із ЗОШ I-III ст. с. Порошково на Перечинщині

Найперше, що нас здивувало у таборі у с. Порошково, - це те, що побачили у час, коли всі діти мають сидіти за шкільними партами, то тут, то там стояли, бігали, веселилися групи дітей шкільного віку.

Власне, оця картина і привела нас до ЗОШ I-III ст. с. Порошково. І ось бесідуємо з заступником директора (директор Девічка Н.П. поїхала в Ужгород) Павлим Марією Михайлівною.

Ситуація прояснюється. Із 904-х учнів 264 - це діти-роми. Скажімо, цього понеділка 11 лютого, заняття почалися після тижневого карантину через захворювання грипом, і тому, як нам пояснила заступник директора, з ромського табору майже нікого не було на заняттях.

Якщо цей понеділок і можна було якось виправдати, то навряд чи можна виправдати інші дні, тижня, місяці...

Посудіть самі. Систематично школу відвідували лише 30-40 учнів, що складає десь 60 % від

На знімку: на одній з вулиць Порошково.

загальною кількістю. Якщо судити із шкільних журналів, а папір, звісно, не червоніє, то може видатися, що нема через що бити тривогу.

Є у нас багато проблем у школі. Підручників мало. Школярам видаємо чи не кожного дня ручки, зошити. Але вони, коли приходять наступного дня до школи, їх уже не приносять. Обійшли наші вчителі кожну хату, (а в педагогічному колективі їх трудиться біля шестидесяти) вели розмо-

ву з батьками про необхідність відвідування школи. Скажу вам по ширості, говорить Марія Михайлівна, що сільська рада взяла за правило, видавати гроші матеріям на допомогу по догляду за дітьми, тільки при умові, коли школа видасть довідку, що дитина відвідує школу. Але, коли ми потрібний документ видамо, знов повторюється історія з невідвідуванням школи.

Заступник директора не запечує, що необхідно ставити питання про відкриття класів поблизу ромського табору, тому що учням початкових класів важко долати далеку віддалю до школи.

На сумні роздуми напевно нас знайомство з навчанням ромських дітей у школі. Виявляється, якщо початкову школу діти це так-сяк відвідують, то проблеми постають одразу при переході в старші класи. Лише невеличка частина дітей доходить до 9-го класу.

Порошково, як і вся наша мода держава, переживає не найкращі часи. Місцевий колгосп ім. Чкалова розвалився. На його базі відкрито декілька товариств. Відбулося розпакування землі. Доводиться говорити, що якщо раніше у колгоспі було до 300 корів, то зараз вони наявні лише у приватних господарствах.

Роми табору з усіх сил намагаються якось вижити. Більшість з них надзвичайно трудолюбиві люди. Встановлені нові кордони та розриви економічних зв'язків боляче вдарили по ромам. Вони опини-

лися майже в катастрофічному стані. Вдома роботи нема. Дітей годувати та одягти треба (а зазначимо, що в школі немає харчування). Отож, можна зрозуміти, що на годний шлунок багато чому не наважиться. Від розпакування землі ромам дісталися крихти. З кіл би з дорослого населення не розмовляли, чули одне і теж: "на землі, яку виділили нам за 20 км. від села, особливо не розживеся". Грунти лісч, добрива возили далеко, а тракторів немає. Посадить три мішки картоплі, а збереш шість, затративши багато сил і здоров'я (а нормою мало би бути 20 мішків).

Заступник директора розуміє, що вже час педагогічному колективу перейти від споглядальної позиції та відшукувань відмовок до конкретних дій. А в чому дії до полягати? На наш погляд, доцільно було б, а подібна практика вже є у деяких селах Закарпаття, організувати класи безпосередньо в таборі.

Виникає резонне запитання: - А в яких приміщеннях. Іх можна легко знайти, бо в і самосторі є вільні будинки, господарі яких вижили жebraючи за межі області, а перед табором на очах руйнується добротні колишні колгоспні будови.

(Продовження на 5-стор.)

Коли хочете побачити райський куточок, то йдіть в Чинадієво.
(Із розмови з бировом вулиці Тельмана в Ужгороді Олександром Лацком)

Не шукайте в "Історії міст і сіл Української РСР" (Закарпатська область), виданій у Києві 1982-го року, бодай згадки про те, що серед понад 6 тисяч мешканців-українців Чинадієва, проживають роми. Не "чужинець" розказував про селище міського типу в долині Латориці, на автотрасі Мухачево - Львів, вчений Ужгородського державного університету Василь Хайнас.

Про все згадав Василь Васильович (Ю.З. С.Н.) на околиці свого часу було знайдено поселення епохи неоліту (тисячоліття до н.е.), бронзи (II тисячоліття до н.е.) і римські гроші II-III віків нашої ери. А вже в ближчє до нас часи угорський король подарував "село Чинадієво" магістру Аладару, який виконував його доручення до галицького князя "Влім, існує й думка, що назва села походить від того, що на цьому місці поміщали "чинили дїо", тобто суд, розправу.

Та не про давнину наша розповідь. Найперше цікавило: як живуть у цьому селищі роми, тобто ті, яких, згідно енциклопедії, нема й ніколи не було там.

Не помилились наш добрий порадинок - биров Олександр Лацко. Чинадієво напрочуд мальовниче. Сьогодні тут мешкає 7 тисяч жителів. На території селища, куди ще входять село Синяк та санаторій "Карпати", а це понад 475 громадян, три навчальні заклади - школи, а також відомо в краї Чинадієвська школа мистецтва, де навчаються талановиті діти.

Чинадієво прекрасне у всяку пору: весною, влітку, восени чи зимою. У цвітінні яблук, слив або ж у багрянотому листі стиглих плодів винограду, шоварок, йонатанок.

Диву давалися, під'їжджаючи до вулиці Підгірної, себто "раю", про який говорив Лацко: у відолітку стівав валунами та помж них потік. Через нього прокладена кладка - місток, яку переходять дорослі й малі роми табору. Обабч потоку на горбах, мов ті гриби-бліяки, розкидані хатинки.

Землею йшов снєнь нового 2001-го Ранками мороз ще тримався на потоці, хоч і тонкою кригою. Деревя стояли в інєю, немов у снєчкв. Дахи мініаторних будиноків, мов казков, покритіс блими скатерями. До правди, діляля.

НЕ НАЗИВАЄМО ТАБІР ЕДЕМОВИМ САДОМ

Ясно рч, хотпи спершу побєдцувати з ромським бировом. Але виявилось - перебуває за межами області. Дві доньки нагодилися. Розказали, що батька - Лакатоса - знають далеко поза табором. Він до всього іншого - ще й добрий музикант.

Попросили доньок (одна вже одружена, а другій - пішов шстнадцятій) провести до батьківської хати. Після довгих відмовок такі з'їзнилися: у батьківській хаті живе... махуча (вона теж виїхала з батьком). А мати - отам за потоком.

ОТЖЕ, ЗІТКНУЛИСЯ З ПЕРШОЮ РОДИННОЮ ТРАГЕДИЄЮ

А далі - більше. Знайомство з іншими мешканцями табору виявило кричущу несправедливість природи і "соціуму".

Місцевість дійсно мальовнича. Але побувавши у багатьох обій-

стяж ромів, у 25 будиночках мешкає 160 осіб, познайомившись з дорослими, переконалися: такі не солодко живеться на Підгірній. Посудить самі. Ще недавно чимале підприємство - колгосп "Карпати", а зараз Спільне господарство по обробці землі "Карпати", яке очолює Юрій Омелянович Бубряк, розпаувало свої землі. Хто і скільки отримав ті, що працювали в колгоспі додали до своїх ділянок ще добрі шматки орної родючої землі.

А що ж - роми? У кількох із них є не більше п'яти соток. На них вирощують і картоплю, і огріки, і помідори. Але вирощеного вистачає лише на літо.

Чи дісталася їм земля від розпаування? Виявляється, - ні, керівництво господарства давало наділи тим, хто працював у колгоспі. А оскільки жителі табору не були задіяні у колективному господарстві, то нічого не отримали. Якщо послухати секретаря М.Д.Русин, яка працює на цій посаді понад п'ять років і мала б знати про все, що дється в селищі, то роми не подавали жодної заяви, що хочуть отримати хоча б клаптик землі.

Вони не люблять землю і не просять, - так висловилася Марія Дмитрана.

Насправді, більшість родин таки просили землю. І про це говорили усно. А виявилось, що про це треба писати заяви, чекати вирішення. Забгаючи наперед, мусимо сказати, що не лише у Чинадієві довелось чути про подібні випадки. Стереотипи мислення вкоринилися в головах багатьох гаджю (неромів): нібито роми не хочуть і не вміють працювати на землі, і не вимагають. Та час нині пішов такий, що споконвічними ремеслами: ковальством, виготовленням формочок для печива, ремонтом та пошиттям взуття, тощо - нині не проживають. Роми освоїли і не властиві їм спеціальності: штукатури, муляри та інші.

А хба депутати, будучи ще кандидатками, не обцяли представляти інтереси ромів? Чому б їм не допомогти тим, хто не вмж заяву написати, підказати, до кого звертатися. Простежити за вирішенням питання?

"ТІЛЬКИ ОДИН БОГ ЗА НАС ДУМАЄ"

Каналош Катерина Михайлівна - мати 11 дітей. Найменша Катя щойно звелася на ноги.

- Не пам'ятаю, коли отримувала гроші на дітей. Останнє, що мені дали у серпні місяці 2000 року, - це два мішки борошна.

А В ТІМ "РАЮ"

Незважаючи на те, що ця родина ледве зводила кінці з кінцями, вони пустили жити в свою хату Каналошу Олену Андришівну, перебути якось зиму у маленьку кухню. Бо коли Олена Каналош з родиною дивилася кіно по телевізору, від несправного "шпора" випала грань, від якої зайнялася хата. Тепер біда на всіх одна. Ціасливи, що хоч діти уникнули біди.

Івану Лакатосу двадцять п'ять років. Інвалд з дитинства. Не має ні кола, ні двора. Здавалось б, селищна рада мусила б тримати на обліку цього молодого чоловіка. Він мав би отримувати пенсію по інвалідності. Та, як бачимо, "руки не доходять" у працівників, яким видають зарплату з бюджету. Немає часу думати про тих, хто не мають ні копійки на проживання.

Добре, що в таборі багато, хоч і бідних, проте добрих душею людей. Вони й беруть до себе ночувати інваліда, подадуть не зайву в родині тарілку супу.

Катерина Михайлівна Каналош з болем говорила:

- Торк на дітей хоч на свята - новорічні та різдвяні - щось виділяти. А тепер тільки - цукерки.

Один з ромів нам говорив:

На знімку: велика родина

ХТО ДОПОМОЖЕ ВІДКРИТИ ШКОЛУ?

Очевидно, читачі "Романі Яг" запам'ятали передноворічний виступ у газеті диякона об'єднаних церков Йосипа Віраги про те, якою радістю для вірників та жителів табору с. Баркасова, Жнягизна, Павшино було відкриття, за допомогою релігійних організацій, класів для навчання ромських дітей.

Виявляється, при бажанні можна знайти вихід із будь-якої ситуації. Скажимо, в таборі, що по вулиці Підгірній, можна знайти хату, де б організували клас для ромських дітей. Цього навчального року у місті Ужгороді теж, за допомогою релігійних організацій та міськвно, розпочав навчання клас, який відвідують діти від 7 до 14 років, де їх навчають читати і писати.

Тринадцять та чотирнадцятилітні дівчатка соромливо опускали очі, коли їм четвертокласник (який, до речі, навчався поза межами області, в Полтаві, де і нині працює його батько) Микола Тимошка читав газету, у якій на одній із фотографій впізнали своїх знайомих із с. Арданово. Ніхто з них жодного дня не ходив до школи. Одна з дівчаток зізналась: "Жаль, що я не зможу навіть листа прочитати від хлопця з армії."

Ніхто не відміняв закону "Про всеобщу". Якщо вивити дітей, які повинні відвідувати школу, то смислово можна відкривати один чи два класи.

Як тут не звернутися до нині вже віддалених часів за Чехословацькою республікою, коли в селі, де було більше тридцять будинків, об'єднано зводили церкву, а при ній школу.

ПРИСЛУХАЛИСЯ ДО ПОРАДИ НАЙСТАРШОЇ

Найстарша Ромка Лакатос Анна Юривна ще й нині пам'ятає "левенц" (дім), де виховувалася, і чеську школу, в якій навчалася.

Вона теж такої думки, що об'єднано необхідно, щоб хлопцята дівчачина вміли читати і писати. В ті далекі часи їй освіта допомогла знайти роботу в маєтних господарів, і тим самим дати вижити у скрутні часи ом'ї з 11 дітей.

Цікаво було слухати старшу ромку, адже пережила вона немало, має чим поділитися з молодими господарями родини. Пам'ятає, наче то вчора було, хоч і півстоліття минуло. Колись ромський табір у Чинадієві був одним із найміцніших. Люди тут не бідували, займалися ремеслом, музикою веселили хати. І чоловік мав скрипку, грав на ній для людей, заробляв своєю творчістю. Скрипка коштувала стільки, як один будинок. Якось приїжджий музикант, що лікувався у санаторій "Карпати", почув його гру і вирішив придбати скрипку, заплативши за неї понад 1 тисячу карбованців.

Старша ромка дуже стурбована тим, що через рік-два не буде в таборі музикантів, хоча майже поруч у тій школі, в якій вона навчалася, нині знаходиться музична.

Та не лише музичне мистецтво занепадає, але й таке ремесло, як ковальське. Ромаам залишається лише одне - плести кошики та виготовляти вінки.

Різних людей ми зустріли в таборі. Розкажимо про деяких із них.

ЙОНАТАНКИ З ПАРАДЬШОВОГО САДУ

За час журналістської праці нам доводилось отримувати різні дарунки. Не відмовилися від двох - торбинок лісковиків (ліскових горхів) діда Павлія з села Рокосово на Хушині та йонатанок, котрі дав на дорогу Василь Парадьшо.

Нік не наважувалися перейти через місток (внизу бурхливо стрибав каміннями холодний снєвний потік). Наші колеги вже десь загубилися помж хатоми ромського табору, що у відолітку на вулиці Підгірній. Побачивши на протилежному березі хлопчачка, покликало до себе. Перестрибуючи через відрвані дошки, він за якусь хвилину уже приязно вітався. На запитання, як звати, мовів:

- Михайло Тимошка, син бригадира Чинадієвського лісопилного цеху ВАТ "Факторпросперіт". Він теж Михайло. Мама займається малим бізнесом.

Розговорилися. Виявляється, закінчив лише чотири класи. Чому? Батьки виваждали на заробітки, а вдома комусь треба бути. Отож залишали його. Думає знову відновити навчання. Але це зробити не так і просто. Як на п'ятий клас - літами переріс. Чотирнадцять уже зозуля настала... Попросили юного провідника познайомити з ровесниками табору, розказати про своє захоплення. Категорично сказав:

- Музика. Люблю слухати, як грає - виграє дідова скрипка. Різні мелодії він на ній наярює: веселі, ліричні (від них, тобто ліричних, вояцки хочеться), бадьорі, пляцки.

На прохання повести до дідуся-скрипала, занався: дідо мешкає в Родниковій Гуті на Свалявщині. Треба дставитися туди електричкою чи автобусом іхати. Від Чинадієва скоро тридцять кілометрів. Чи не кожної суботи туди від батьків проситься. Не відмовляють... Знали б, як їдмо мені радіє?! - з якоюсь затяганою радістю згодом ділитися хлопцєць. - Ми з ним можемо про все на світі говорити. А він так багато усього знає: і як роми через світи з Індії кочували, і як проходили через Персію, немало інших держав...

Вже, коли ми з Михайлом Тимошкою багато про це пероговорили, не втерпили, аби не попрощати "юного друга" розказати про рома, з котрим оце бесідували на різні теми - про землю, яку мали доє, себто, до розпаування, роми Чинадієва, отримані ниви опісля, коли розпалося господарство. Не все підіткнув знав. Але його щиросердечна розповідь багато чого нам висвітлила.

- Такого добряка - пошукати в таборі.

Так Михайло Тимошка (молодший) відшукувався про Василя Парадьшо.

А як інші роми? Чи не кожен із них, до кого зверталися з подібним запитанням, без успішних вагань відказували:

- Парадьшо має гарний сад. Та ніколи не несе на продаж його дарів. Любить, коли приходять по яблук літні роми, а надто - опікується малечко.

Зачервоніло йонатанки його саду - сам звертається до господарів родин, аби свою дітяшкою послали аблик нарвати.

- У нас нема звички щось красити, - на мить замислившись, мо-

На Підгірній...

вита Василь Парадьош - ром середнього віку, батько трьох дітей. Зіт і Василь вже одружені, хоч і не "спали з голови" (за них це змушений думати).

Прощаючись, Мишко Тимовка ще довго розказував про Василя Парадьоша. Йому, підлітку, та друзям імпонує дорослий одностельчанин найперше покладистістю. Та й дбас він про підлітків. Хоч і сам часто ледаче вкладається в сімейний бюджет, але ніколи не пройде повз родину, де підрастають діти.

ВУЛИЦЯ "ОЛІМПІЙСЬКА"

Є й така в Чинадієві, хоч офіційно не зареєстрована.

Дізналися, що готуючись в СРСР до Олімпіади, переселили ромів з хати, яку були біля траси, аби своєю бідністю не муляли очі заїжджим гостям. Коли це було? А 1980-го.

Хатини розміщувалися на невеликому горбку, який доволі тяжко обжилися. Валунні доволка, не докопалася до води.

От жарівники і прозвали маленьку й вузьку вулицю - Олімпійською. Там спершу мешкала сім'я Гаврила Балаго. А затиш - кілька інших.

Яких лише історій, що "траплялися" на "Олімпійській", чи в її районі, не почули перед тим, як приїхати сюди. Одна з мешканок утопилася в потоці. А, за переказами, двоє молодих ромів-музикантів опинилися в столиці - Москві, повертаючись із сезонних робіт. Тоді вже проходила Олімпіада, контролювана "безпекою". З вокзалу їх повезли в столичну міліцію. Там був сам зять Леоніда Брежнєва - заступник міністра внутрішніх справ СРСР Юрій Чурбанов. Він вдома розказав своїм друзині про ромів - музикантів із Закарпаття. А для молодих читачів скажемо: Леонід Ілліч Брежнєв був начальником політвідділу 18-ої армії, яка визволила Закарпаття восени 1944-го року, певний час тут жив, знав його мешканців та високо цнував музичне ромське місцецтво.

"Друг" Галки Брежнєвої (ром Борис), дізнавшись про "ходяків" із Закарпаття (а знали про них не всі), крадькома привіз ромів на "таємну" із донькою Брежнєва квартиру, щоб погразили запальних ромських мелодій.

Згодом їх було так обдаровано, що зумли збудувати собі добротні будинки.

Таку ось історію береже вулиця "Олімпійська". А, повертаючись до вулиці Підгірної, зулянимоса ще на одній примітній постапі.

БРИГАДИР ЛІСОПИЛЬНОГО ЦЕХУ

Наша розповідь про Чинадієвський ромський табір була би не повною, якби не розповіли і про надзвичайну людину, доля якої не є типовою для його жителів. Михайло Йосипович Тимовка, а розповідь буде про нього, - бригадир лісопильного цеху ВАТ "Факторсперіт". Підприємство очолює Василь Устич, який вдихнув друге життя у згасяче виробництво, підняв його на ноги, надав роботу багатьом чинадієвцям.

Цех, де працює Михайло, невеликий. Під його керівництвом шестеро людей - українців - і всіх одні роботи на всю родину. Кілька фондів допомагають школі, зокрема з одягом.

Є в Порошкові ромські роди-

(на Свалявщині) у сім'ї музикантів. Батько добре грав на скрипці, а разом із своїми братами створив фольклорний ансамбль, з яким об'їздив всі навко-

На знімку: ром-бригадир

лишні села, грав на весіллях, під час різних урочистих подій, у санаторіях Свалявщини. Дав дітям належну освіту, допоміг вийти в люди.

- Робота дає мені не тільки матеріальний достаток, але й моральне задоволення, - каже Михайло Йосипович. - Я відчуваю себе повноправним членом великого колективу, де цінують людина за її працьовитість, вміння вирішувати виробничі питання. Жінка займається дрібним бізнесом, так що наша сім'я не бдує. Холілось би також підняти на ноги і своїх дітей.

Старшому Михайлові вже виповнилось 14 років, хоче стати музикантом як і його дід, це мене трохи засмучує, бо купити музичний інструмент - гітару - зараз досить важкувато для сімейного бюджету. Син не отримав належної освіти: наша сім'я часто переїжджала з місця на місце, йому довелося декілька разів міняти школу, що й відбилося на його знаннях. Проте, думаю, все залежить від нього. Головне, щоб він став чесною і порядною людиною, знайшов своє гідне місце у житті. Нам було цікаво дізнатися, скільки ще ромів працює на фабриці. Виявилось, що це одна двичина - Люда Каналаш, якій виповнилось 16 років. Коли ми

знайомилися з процесом виробництва на підприємстві, то зустріли одного з його керівників, що поспішав у своїх справах. Побачивши незнайомих людей, що

чимаю збралось у великому мішку. Висипаючи його, діти побачили невеликий поліетиленовий мішечок з грішми. Спершу зраділи, але радість була передчасною. Ці гріші принесли лише горе. Виявилось, що хотіли їх використати для одного - відремонтувати хату, але родичі втрутилися з своїми порадами та проблемами. Все завершилося тим, що один з родичів, розсердившись, взяв канстру з бензином, облив і підпалив хату. Згоріло тоді чи не все. Очевидно, великі гріші, не зароблені власними руками, нещасливі.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВІ

Незабаром покриються снігом розкидані на горбках та долинах, обабіч потічка, хати вулиці Підгірної селища Чинадієво - вулиця, яка давно потребує ремонту. Терміново потрібно засипати її хоча б гравієм. Та й місток через полк відремонтувати. Відірвані стіхию дошки, прикриті снігом, можуть стати причиною трагедії в таборі.

Неодноразові звертання ромів до голови селищної ради М.М. Бугая залишилися без уваги, хоча у своїй передвиборній програмі сипалися обіцянки і про ремонт дороги, і про видачу будматеріалів на ремонт хат, і про передачу землі господарям. Наче "царську милостиню", окремим ромам було виділено пустуючі землі, на яких рясно росте березняк.

Школа. Дорога. Місток. Це найперше, про що треба подбати. А вже, у всьому таборі тільки в одного жителя є кінь, а його невеличкою підводою не завезеш ні гравію, ні будматеріалів, бо дорога туди звивиста й небезпечна.

Проблем у таборі немало. Невирішеними лишаються питання з видачею документів. Щоб от-

римати довідку про проживання, а вона необхідна, коли виїжджають у сусідні області на заробітки. В одній з жінок було вкрадено двісті гривень, що заробила за все літо, і паспорт. Нового вона не мала за що виготовити. Отож, звернулася до сільради, щоб видали довідку. Відмовилися. А за які кошти вона зробить новий паспорт. Подібні факти непоодинокі.

Не лише в селищі, а й у районі знають, що одна з ромок побувала на прийомі у Президента нашої держави. Він дав відповідні розпорядження, щоб їй відбудували зруйновану хату.

Ми бачили ту хатину. Вона має одні двері, одне вікно. В середній стелі ще не завершена. Тепла з невеличкої грукки не вистачає, не доходить і до половини кімнати. Не знаєш, що і думати, коли вникаєш у цей випадок.

Нас дружно проводжало з Підгірної все молодше населення, а старці, як ми вже вказували, здорові жінки і чоловіки на заробітках у сусідніх областях, а інші - немчні і хворі. Вони сподівалися, що приїзд журналістів, які вислухали їх сповідь про життя, допоможе у розв'язанні давніх питань.

Хочемо вірити, що записані у цьому матеріалі "Думки вголос" мешканців Підгірної, будуть прочитані не тільки керівниками селища, а й району. Не лише прочитані, а відповідно - буде діло. Ми починали нашу розповідь з поради брова Лацка побувати у райському куточку. Природа дійсно ласкава до ромів. Такої б ласки їм від влади, прямих обов'язком якої є турбота про всіх жителів без національного обмеження.

Ю. Зейкан

Є. Навроцька

На знімку: спалена хата

Коли шкільні журнали не червоніють

або "Думки вголос" про те, як виселити "мертві душі" із ЗОШ І-ІІІ ст. с. Порошково на Перечинщині

(Продовження. Поч. на З-стор.)

Невеликий ремонт - і спокійно можна облаштувати шкільні приміщення. Була б тільки добра воля і бажання.

Цього понеділка з десятками запитань, які потребують розв'язку, ми побували і в сільській раді. Її голова Лалакулич Іван Іванович у школі буває часто, знає її проблеми. Він теж погоджується, що в перших-четвертих класах "мертвих душ" не так багато. Біда з старшими. Довгою виїшла наша розмова. Стало зрозуміло, що лише спільна праця сільради і педагогічного колективу може вивести з того глухого кута, в якому перебуває Порошківська ЗОШ.

Мало говорити про далеку дорогу, яку не в силі подолати ромські діти, особливо взимку, у які одні роботи на всю родину. Кілька фондів допомагають школі, зокрема з одягом.

Є в Порошкові ромські роди-

ни, котрі намагаються робити все, аби їх сини та доньки здобули освіту. На жаль, останніх, тобто таких, які беруть дітей на жebraкуванія, більше.

- Що вдієш, - говорила нам мати кількох дітей шкільного віку, коли нема чим бодай двічі на день нагодувати. Серце мот крається, що держава кинула нас напризволяще.

Нічого не додаси і не віднімеш від цих слів. Все правда. Та ми вступили в третє тисячоліття. Негармотна молода людина виглядає дико у наш час. Прогаєня у лагу, коли треба здобути освіту, не повернеш. Отже, слід шукати вихід, вивчати зернату досвіду навчання та виховання ромських дітей, надбаних в інших районах області та за її межами.

Ще одне вкрай важливе питання. Матері та батьки деяких учнів висловлювали думки стосовно навчання їх дітей румунської мови. Мовляв, волохи - то заркар-

патські румуни. До речі, місцеві роми часто-густо не розуміють волохів, котрі розмовляють румунською мовою.

Біров табору Юрій Горват - депутат Порошківської сільської ради. Він неодноразово ставив і ставить питання про необхідність допомоги з боку районних структур родинам, які мають дітей шкільного віку. Він має на увазі, зокрема, забезпечення хоча б одніми, одягом.

На одному із засідань виконкому була присутня представник райдержадміністрації Любов Юрівна Лавер. Теж йшлося про відвідування школи учнями-ромками.

- Ми і подворовий обхід сімей практикуємо разом із вчителями та депутатами, - говорить секретар сільради Любов Василівна Павлич. - Останній раз у грудні отримали допомогу діти-сироти одягом із фонду "Милосердя". Найперше це дев'ятикласник Стан-

кович, восьмикласник Каналаш та його сестричка - шестикласниця Каналаш Люба. Йде нама на допомогу і фонд "Надя".

Безперечно, всі ці заходи потрібні. Але їх явно замало, аби, образно кажучи, виселити "мертві душі" із Порошківської ЗОШ.

P.S. Ми могли б ще довго опитувати, називати прізвища педагогів, які часто бувають у ромських сім'ях, згадувати тих, хто й сьогодні дотримується позиції "навіщо рому освіта", коли він нею не скористається.

До завершення шкільного року залишилось кілька місяців. Хотілося б сподіватися, що керівництво згаданого школи витратить енергію не на з'ясування того, хто наслав на них журналістів, а з відповідальністю перед державою відповісти за виконання закону "Про всеобщу".

Ю. Зейкан

Є. Навроцька

ВСТУП

При розробці різноманітних національних програм до ромів ставилися і як до своєрідного "ризикованого" контингенту. Поширена думка в суспільстві щодо цієї національної меншини, моваля, роми - то ледарі, бездомні, жебраки, наркомани, особи кримінального характеру, проститутиці та недбайливіці у ставленні до дітей.

Неуспіхи сьогодення у вирішенні проблем ромської спільноти свідчать, що для реалізації цих питань необхідний новий погляд і нова точка зору.

Часто що проблему визначають, у першу чергу, як соціально-економічну, а в результаті цього всі інші питання витікають з неї. Проте, ця дефініція не враховує найважливішого роми - своєрідна етнокультурна спільнота, тобто ця проблема є винятково етнічна, а тільки вже потім - соціально-економічна, освітня. Всі інші проблеми ромів України виходять від цієї основи, є її ключовим питанням. Необхідно вирішувати її у всій різноманітності. Тому шляхи вирішення ромських проблем не стільки залежать від самих ромів, як від суспільства в цілому, його ставлення до них. Соціальні експерименти, що проводилися з цією спільнотою, їх успіхи, а частіше всього невдачі, були вже на самому початку приречені на провал. Реальна та істинна інтеграція можливі тільки між рівноправними членами суспільства. Інакше вони будуть піддаватися асиміляції, а це не приведе до суттєвих результатів у суперечливим зусиллям на краще. Отже, успіх програми інтеграції ромів у суспільство є абсолютно незалежним від зміни їх самотності через повну емансипацію.

Виходячи з цього, необхідна національна стратегія, розрахована на десятиріччя, яка існувала б під постійною опікою і допомогою уряду України. Без такої стратегії щодо ромів та техніки її вирішення, реалізація в першу чергу залежить від державної влади, бо всілякі конкретні ініціативи на місцевому рівні залишаються самі по собі, тимчасові, і не досягають поставленої мети.

Залежність вихідної бази за такої стратегії є аксіомою, тому що роми є національна меншина у складі українського народу, а не чужинці у власній країні. Українська держава повинна гарантувати реальну рівність для всіх громадян. Необхідно розвивати програму, яка б нейтралізувала можливість існуючої дискримінації.

Такі програми існують тільки у деяких європейських державах. У ромських общинах є чітко визначене коло питань, які вони можуть виконувати самостійно через уніфіковану політику держави. Але, з іншого боку, самотність ромів як національної меншини, потребує і державної підтримки. Ці вимоги базуються на Конвенції ООН по ліквідації всіх форм расової дискримінації, Рамкової конвенції Ради Європи по захисту національних меншин, Протоколу № 3 Комісії проти расизму і нетерпимості Ради Європи, ратифікованому Парламентом України у грудні 1998 року.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Роми України - суспільна група, яка ніколи не піднімалася у верхні ешелони влади по шабелях суспільної ієрархії. Це стосується як політичних, так і управлінських структур. Фактично це веде до ізоляції представників ромів у політичному процесі.

В соціально-економічному аспекті статус ромів не відрізняється від середнього громадянина. Він навіть у деяких випадках гірший. Серед ромів надзвичайно високий процент безробітних, злиденні житлові умови, високий процент безграмотності. Ці характеристики існуювання ромських громад є зовнішнім виявом і результатом наслідків єдиної існуючої проблеми дискримінаційних протирин.

Знищення дискримінації - це те, чого вимагають роми і ставлять у пріоритет політики держави. Неусвідомлення цієї основної тези призводить до того, що жодні конкретні шляхи, запропоновані новою Українською державою, не приведуть до змін у суспільному житті.

пояснення своїх вчинків, а тим більше - вибачення. Відомий механізм по розгляду скарг на неправомирність дій правоохоронних органів не завжди спрацює.

Для захисту своїх прав і розгляду скарги на дії міліції необхідно створити комісію, членство в якій має бути пропорційне представникам національних меншин. Важлива компетентність та нейтральність членів комісії, їх неупередженість. Створення подібної структури можливе за пропозицією міжнародних правозахисних організацій, які займаються спостереженнями за виконанням прав людини у країні. Вимоги до створення комісії, вони повинні тісно співпрацювати з органами прокуратури.

Соціальна допомога

В Україні на законодавчому рівні налагоджена соціальна допомога незахищеним групам. Проте вона зовсім не враховує наявності "найбільш" вразливі етнічні меншини. Підготовка спеціалістів, які б працювали з цією меншиною, потребує спеціальних знань (історичних, психологічних і т.д.). З іншого боку, у зв'язку з тим, що через малограмотність дана група не може захистити себе у повній мірі, необхідно посилити місцевий та громадський контроль за виконанням законів.

Виділення землі

Виділення земельних наділів після ліквідації колгоспів та розпаювання земель поставили ромів

ся від тоталітарного режиму, продовжує існувати далі. Ромські діти або взагалі ніде не навчаються, або ж навчаються у сегрегованих "ромських школах". Низька якість освіти, яку діти отримують у школах, бідність через соціально-економічні проблеми ведуть до зростаючої кількості ромських дітей, що не завершують навчання.

Наявність замкнутого кола безграмотні або малограмотні батьки не можуть допомогти дитині, яка теж виростає малограмотною і потребує змін у системі освіти:

- несприятливість роботи у ромських школах вимагає фінансової переорієнтації роботи вчителя;
- введення і узагальнення так званих "помічників вчителів" - по-важних ромів або ромок, що володіють ромською мовою, з метою встановлення контактів "дитина - вчитель";
- спеціальна підготовка вчителів елементам ромської історії, фольклору, традицій;
- введення у школах спеціальних курсів з етнічної та соціальної толерантності.

Висновки

В нових соціально-економічних умовах зростає необхідність тісного співробітництва держави і неурядових установ. Таке співробітництво вимагає координації дій у вирішенні конкретних питань. Як ромської общини - з одного боку, так і органів місцевого самоврядування - з іншого.

Найважливішою формою такої співпраці є участь самої ромської спільноти. Роми хочуть бути не тільки пасивними об'єктами дій відносно державних організацій, але активними суб'єктами в цьому процесі. Вони мають право створювати свої органи місцевого самоврядування, враховуючи дані традиції, історичні передумови розвитку своєї спільноти. Це і формування інституту старостів, ромських судів, груп допомоги правоохоронним органам. Тому інтеграція ромів в українське суспільство вважаємо проводити за наступними напрямками:

- розробка єдиної програми "Роми України", яка включала в себе подолання економічної, політичної дискримінації відносно ромів;
- налагодження дієсно рівноправних відносин ромської громади та оточуючого населення;
- надання статусу ромській меншині національного та створення національно-культурних автономій в населених пунктах, де проживають роми, для провадження елементів самоврядування у питаннях освіти, шкільної справи, культури, науки та засобів масової інформації;
- сформування ефективних механізмів контролю реалізації прав ромів і можливість звернення в судовій інстанції по правах людини з запитаннями, що торкаються прав національної меншини;
- забезпечити достатніми фінансовими засобами для задоволення потреб ромської меншини в бюджетах сільських, селищних, міських рад;
- відкриття і робота початкових шкіл біля ромських таборів з широким залученням старших рад у навчальний процес - т.з. асистентів - вчителів;
- сприяти виділенню земельних ділянок ромам при розпаюванні землі з фонду місцевих рад, у випадках, коли роми не були членами колективних господарств;
- забезпечити представництво ромів в адміністративному апараті відповідних рад стосовно їх кількісного складу.

A.Е. Адам

С.М. Навроцька

Інтеграція ромів в українське суспільство

Пропонуємо читачам доповідь, виголошену на науково-практичній конференції "Міжетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції, шляхи поліпшення"

Захист від дискримінації

Конвенція ООН за знищення різних форм дискримінації, до яких прирівнюються етнічна та расова (розділ 1, гл.1) вимагає гарантії та ефективного захисту від актів расової дискримінації не тільки через суд, але й інші державні інституції. На жаль, в Україні трапляються випадки расової дискримінації стосовно ромів у діяч правоохоронних органів, у повсякденному житті, що знаходять вияв у пресі.

В Україні наявна значна кількість комісій, виділів уповноважених органів з етнічних питань. Створені і діють при обласних радах виділи з міжнаціональних і міжетнічних питань. В Ужгороді працює чи не єдиний в Україні центр національних меншин Закарпаття. Він проводить велику і вкрай необхідну роботу по задоволенню потреб тієї або іншої національної меншини. Подаються звіти, читаються доповіді, проводяться семінари та тренінги з даного питання. Проте ця гарантована державними законами робота ще ніколи не включала наступні питання:

- право на розгляд скарг громадян стосовно дискримінації на етнічній основі;
- право адміністративного стягнення з юридичних осіб за дискримінацію на етнічній основі;
- право на звернення до судової влади в випадках дискримінації та участь представників від державних структур у справах дискримінації осіб на етнічній основі;
- право на отримання підтримки від державних органів, юридичних осіб, громадських організацій, пов'язаних з осудом дискримінації на етнічній основі;
- створення і дія державних комісій по розгляду скарг громадян на неправомірні вчинки з боку міліції.

Одна з найсерйозніших проблем, що проявляються стосовно ромів - це дискримінаційні дії правоохоронних органів.

Поліцейська брутальність, спрямована проти ромів, є явищем майже щоденним. У ромських центрах зібрана велика кількість подібних свідчень. У випадках незаконного застосування фізичної сили, спрямованої проти ромів (застримання, конфіскація майна), постраждали ніколи не отримували від правоохоронних органів

Подавати матеріали у відповідні органи від осіб, що постраждали. Приймати участь як громадські захисники у процесах, де були порушені права особи.

Мати повноваження виносити адміністративне обвинувачення за фактами вияву дискримінаційних протиправних дій.

Економічна дискримінація

Різнноманітні дослідження свідчать про низький життєвий рівень ромів у порівнянні з іншими представниками національних меншин.

Високий рівень безробіття серед ромів України у сфері суспільного виробництва - один з найбільш відомих факторів, який призводить до соціальної ізоляції цієї групи населення. Необхідно розробити спеціальні програми органів місцевого самоврядування по забезпеченню робочими місцями та працевлаштування ромів.

В першу чергу це не "рятувальні операції", які можуть виконуватися як альтернативи або частково вирішувати трудову зайнятість. Необхідна цілісна, розрахована на перспективу діяльність, розробка і реалізація програми по підвищенню кваліфікації і трудової зайнятості ромського населення. Вона має бути включена у єдину державну програму "Роми України" і містити в собі весь комплекс питань. Намагання відродження традиційних професійно-трудових сфер зайнятості тільки посилять дискримінацію ромів.

у повну залежність від органів місцевого самоврядування. У зв'язку з відсутністю депутатських представників від ромських громад, роми майже залишилися без земельних наділів, чим їх поставлено перед фактом витіснення з населених пунктів.

Територіальний устрій ромських таборів

Однією з найсерйозніших соціально- економічних проблем є невідпрацьована і неналагоджена інфраструктура ромських таборів. Ромські табори виснажуються на найбільш непридатні для проживання землі: пустирі, болотисті райони, схили гір. Органи місцевого самоврядування зацікавлені у хаотичній забудові табору без відповідних проектів. Це не вимагає від них створення відповідної санітарно-технічного облаштування, соціальної сфери. З іншого боку, роми вимушені вдаватися до незаконного зведення жител, у такий спосіб порушуючи різні норми проживання (щільності, невеликі за об'ємом жила).

Місцевим адміністраціям "виділено" має незаконно споруджені будови: з одного боку - випадає необхідність виділення жила з державних фондів, а з іншого - ставити ромів у повну залежність від них. Відсутність документів на будівництво не вимагає у виділенні будматеріалів, фінансів, кредитів.

Освіта

Одне із найбільш важливих питань інтеграції ромів - освіта. Наявна система, яка залишила-

Роми в Інтернеті

Хоакін Кортес - ромський танцюрист фламенго

Хоакін Кортес - це перше ім'я, котре вам назвуть, якщо ви спитаєте про сучасний жанр фламенго. Цей молодий і талановитий артист на сьогодні є найпопулярнішою особистістю у танцювальному світі Іспанії. Йому було усього 26 років, коли його постановка "Циганська пристрасть" підкорила Європу та Америку й принесла йому титул "принца сучасного фламенго".

Хоакін Кортес завжди ставив перед собою складні завдання й завжди добивався мети. "Що найкраще для танцюриста? Потрапив до Національного балету Іспанії, став його солістом. Що може бути кращим за це?". Кортес ввійшов у труп Національного балету в п'ятнадцять років і дуже швидко досяг рангу сольного артиста. Та цього йому теж здалося замало. Він покинув Національний балет і за якийсь час, гастролюючи з іншими трупами у ролі запрошеного артиста, створив власний балет, "Балет Фламенго Хоакіна Кортеса". Набрал власну трупу з молодих артистів, запросив музикантів для супроводу шоу. Його перша постановка "Cibaya" з успіхом пройшла в Іспанії та за кордоном, а друга, "Pasion Gitana" ("Циганська пристрасть"), остаточно підкорила Америку й Європу, ут-

вердивши за Хоакіном титул найпопулярнішого й найулюбленішого іспанського артиста. Дебют відбувся у 1995 році, але й зараз відеокасети з цим шоу в магазинах користуються великим попитом.

Як кожна людина творчої натури, Кортес бере вже існуючі речі й переробляє їх на власний манер. Деякі пуристи фламенго звинувачують його у відході від традиційних форм, але ніхто не заперечить, що його новаторський підхід підняв фламенго до рангу високого мистецтва, відкрив його для багатомільйонної аудиторії. Суміш сучасного й класичного танцю, високий професіоналізм та пристрасть виконання справляють на глядачів незабутнє враження й створюють шоу, не лише виступів найвідоміших сучасних рок та поп-зірок.

Та Кортес не вважає, що порушує якісь правила, змішуючи фламенго з сучасним балетом. "Я танцюю так, як я це відчуваю, й так, як мені підказує мій внутрішній голос чистого стилю". Він не приймає ніяких звинувачень стосовно відходу від класичного фламенго. "Я іспанський ром. І хоча моя батьківщина - це Іспанія, по крові я циган". А це означає, що, навіть, коли Кортес займався кла-

сичним балетом, фламенго завжди залишалося часткою його душі. "Фламенго прийшло від ромів", - говорить Кортес, тому він відчуває себе задіяним у перетворенні народного танцю в інтернаціональне мистецтво, а об'єднання балету з традиціями фламенго здається йому природним.

Чимало людей, що з упевненістю ставилися до фламенго, були підкорені видовищною силою "Циганської пристрасті". Таким фламенго ще не бачили: як завжди первозданне, як завжди "дике", воно опинилося на зовсім новому рівні, дякуючи смислому й навіть зухвалому підходу до традиційного жанру. Якщо фламенго - це чуттєвість та емоції (а це так і є), то Кортеса можна, без сумніву, назвати його посланцем у сучасний світ.

Репетиції трупи проходять в орендованій студії в Мадридському районі Лаван'ес. Тут народжуються нові сцени й відшліфовується майстерність. Кортес відображається у величезних дзеркалах студії, й зовус оплесків розноситься за стіни. Його чорні замшеві туфлі, зроблені на замовлення майстром Менкесом, прослужать усього тиждень, й політ їх доведеться помянути на нові. Балерини відпрацюють рух, що

включає кілька ефектних піруетів, й одна з двічат жалеться на головокружіння. "Вибері нерухому точку", радить Кортес, - наприклад, ось цей білий жакет на ній. Сконцентруйся на ній". Він демонструє п'ять-шість бездоганих піруетів - погляд спрямовано на білий жакет...

Здається, що будь-який свій рух Кортес може перетворити в танець, він живе танцем, а саме життя повне готових сюжетів, потрібно їх тільки вміти побачити. "Танець йде з мого серця. Я закоханий у те, що роблю".

Студія Кортеса не випадково розміщена в Лаван'ес. У цьому людному районі, в самому центрі Мадриду, він виріс. "Циганську пристрасть", яку він називає "сая-

том ромської культури", він присвятив своєму дідусеві, Антоніо Рессу, людині, яка переконала його, що фламенго - це "спосіб життя".

У характері Кортеса незвичайна "залізна" наполегливість та працездатність поєднуються з дитячою мрійливістю. На його думку, ця все ще живуча в ньому дитина і є джерелом фантазії, чар та невичерного натхнення. Й у цієї дитини є мрія та переконання: мрія - донести фламенго до мільйонів глядачів та переконання в тому, що він здатен зробити це.

Незважаючи на завойований титул "принца фламенго", Кортес і зараз говорить, що не збирається зупинятися на досягнутому. Як тільки-но подолана чергова сходинка, з'являється наступна, на яку потрібно піднятися. Він знається: все, що він робить, - заради танцю. "Я належу до нового покоління ромських танцюристів, які готові залишити своє коріння. Роми залишають свій традиційний кочовий спосіб життя й починають створювати речі, які ввійдуть в історію. Нас можна назвати посланцями іспанської культури в світі, бо ми намагаємося донести її, по можливості, до якоїнайбільшої кількості людей".

Докладніше ознайомитися з цією особистістю та з стилями фламенго ви зможете на веб-сторінці <http://www.flamenco.ru>.

Федерико Гарсія Лорка

Танець

*В саду пеленери
Вночі сади,
авілетної мелом,
Пляшуть шість цыганок
в белем.*

*Вночі сади
Розани й маки
в їх венках із крашеної
бумаги.*

*Вночі сади
Слово плям свечок,
сумрак обжагають
зуби-жемчуг.*

*Вночі сади,
із одної друга,
теми осходять, неба
достигає.*

Гитара

*Начинається плач гитары.
Розвивається чапа утра.
Начинається плач гитары.
О, не жди от неє мольчанья!*

*Не проси у неє мольчанья!
Неустанно гитара плачет,*

*как вода по каналам - плачет,
как ветер над семами - плачет,
не моли ее о мольчанья!
Так плачет закат о рассвете,
так плачет стрела без цели,*

*так песок раскаленный плачет
О прохладной красе камелий.
Так проається с жизнью птица
под урозой змеиною жала.*

*О гитара, бедная жертва
пяти проворных кинжалов!*

Репліка

Загіпнотизований власкор

До яких лише прийомів не вдаються журналісти, щоби увійти коли не у вчність, то бодай отримати премію в одній з номінацій! Щось схоже вже трапилося з власкором тижневика "Фест" Михайлом Папішом (див. публікацію "Для них циганське щастя - копіряться на сміниках" від 7-13 вересня 2000-го року).

Наприкінці сніжного року, - ділитися з редакцією "Романі Яг" випадкова попутниця блондина з голубою машиною - я пішки діставалася в гості до тітки в табір судного села. На зимовій дорозі наразі побачила автомашину. Ліній блондин у кроквках, сяючи білозубою імпортною усмішкою, запросив підвезти. Не передбачаючи нічого лихого, після наїстийних умовлянь цього пана, погодилася сісти в теплий салон.

Чули б ви, якими компліментами мене цей водій не обдаровував?! На зворотній дорозі обіцяв навіть навести в наш табір...

Чи й могла уваяти підступність цього кавалера? - "непомітно, - як пише в матеріалі "Ворожка", вміщеному в газеті "Новини Закарпаття" від 21 сніж. цр. - включили невеликий магнітофон, розміщений між сидіннями. І почав Рєгіну розпитувати..."

Я не Рєгіна, й не ромка - ворожка з чудовою силою! Обов'язково пана Олександра Сенінич при новій зустрічі - побаченні (общая викрести мене, як зазвичай у ромів-урсарів) теж запишу на магнітофон. Правда запис подам не в газету, а дружині цього пана. Я ж не кінчала високих шкіль і не знаю журналістської етики. З повагою Ібоя (не ворожка)

Небожатко

Оповідання з життя

Василько сумно сидів на березі, неподалік від того місця, де ще недавно стояла його хата. Була повільно, і хитка будівля розсипалася, поховавши під уламками неньку. Василькові пощастило: він лишився живий. Але думки десятирічного хлопчика витали далеко: "Як жити далі, як прогудуватися? Мамо, чому ти мене залишила?" Саме ці питання задавав собі хлопчик щодня - та марно. Він залишився один на один з своїми роздумами, разом із болем, який чомусь не зникав від того страшного дня.

День за днем ставало холодніше. На вулиці ночувати вже неможливо. До школи теж не підеш: діти на канулах, та й холодно там: опалення відключили. Дядько Іван любив Василька, годував (вони з жінкою не мали дітей), та всиноволати сирітку жакна відмовлявся, мовляв: "То циганча, з ним одне лихо".

Вже темніло, піднявся сильний вітер, дитина йшла, а куди?

- Хлопче, ти як? Господи, ти ж увесь тремтиш, заходь, роздягайся!
- Добрий вечір, пане Іване, я не хочу вам заважати.

- Васильку сяди, випий чаю, зігрійся ну ж бо, хлопче!

І так кожного дня дитина вешталася вулицями, якщо пощастить, то допоможе якомусь газді нарубати дров, прибрати сніг із двора,

а винагорода - шматок хліба чи келих води.

Наближалось Різдво, й бідного хлопчика тішило одне: те, що дядько Іван на святій вечір запрошував до себе. Та Василько не наважувався, хоч знав, що дядько дуже щира людина.

Василь йшов, йшов вулицями. Сніжний вітер боляче морозив личко, й дитина вже не знала, який біль сильніший: той, що в душі, чи той, який він відчував своїм худим тілцем.

Раптом від хати, біля якої він проходив, донісся аромат тістечок. То була хата тітки Марійки. І у дитини з'явилася ідея: допомогти воді з криниці принести. Можливо, і тістечком пригостить. Василько так і вчинив.

Гарний ти хлопчина, Васильку, допомагаєш мені. Що це я загворилася, ти заходь, тільки тихо, бо чоловік мій знов напився, а й сам знаєш, на що він здатний у такому стані.

Та лише дитина ступила на поріг, як розлючений чоловік, який Василькові завжди здавався велетнем, схопив хлопця за вуха і витягнув надвір. Під час тягання з маленьких ніжок злетіли мокрі дрівяні чобітки, дитина відчула удар, за ним другий...

Коли хлопчик прийшов до тьми, вже було темно, ледве піднявся на ноги й знов впав, він відчу-

вав адський біль після жорстоких побиттів. Сидячи на кугі дров, не знав, що робитиме далі. Раптом побачив собаку, який благально дивився на нього.

- Вибач, песику, що не можу тобі дати поїсти, бо й сам сьогодні ще не їв, та обіцяю, коли збудую дам, візьму тебе до себе, будемо жити разом.

- Ану вставай, ледащо. Не тобі я тут дров наскладав.

Хлопчик підвівся на ноги, йому було боляче, що навіть на вулиці не мав м'яса. Сам не знав, як потрапив знову до розваленної хати, сів на якийсь молоток. Перед ним погала мати, торіше Різдво, ялинка, тепла хата, неньчина усмішка та добрі очі. "Мамо, де ж ти тепер, коли так мені потрібно?" - запитав сам себе хлопчик. Потім пошкандибав на цвинтар, знайшов знайоми могилку. Так ось де ти, мамко! - схлинув він, сів на холодну чорну землю, обійняв худими ручками хрест і заплакав. Василько плавав вперше з того самого дня, як днався, що мамки в нього немає. Гірко було дитині, його слези котилися прозорими цівками по змерзлому личку, слези пекучою болю, який таким чином залишав його душу. Дитині стало легше, і вже зовсім не відчувався ні біль, ні мороз.

Була різдвяна ніч, небо, на диво, чисте засяє зірками. У сльських хатках гомонили люди, вечеряли, та на цвинтарі була мертва тиша. Тільки місяць освілював змерзле тіло сирітки.

Марія Ілліш

Смерть забрала нашого друга

Зимовий четвер лютого цього року видався напрочуд гарним. Та для колективу газети "Романі Яг", численних друзів та знайомих Людвіга Гейзовича Беняка він затьмарився несподіваною звісткою - помер один із засновників Закарпатського циганського культурно-просвітського товариства "Рома". Народився Людвіг Гейзович

31 червня 1938 року в селі Сторожниця на Ужгородщині, у сім'ї відомого скрипальця Гейзо-Бачі. Там минули його дитинство, юність. Після служби в армії працював на різних роботах. Скрізь поважали його працьовитістю, добру вдачу, товарищескість.

Останнім часом перебував на пенсії, хворів. Однак завжди намагався бути в курсі всіх подій у

товариствах та газеті "Романі Яг", допомагав порадами.

Вірною супутницею Людвіга Гейзовича впродовж багатьох літ була дружина Агнеса Вацлавівна.

Пішов у вчність наш добрий друг, залишивши в сумі синів Гейзу, Йосипа, Людвіга та любу доньку Агнесу, а також усіх нас, що були з ним поруч.

Нехай легкою буде земля для Людвіга Гейзовича!
Рідні, друзі!

Románi Yag

A Roma Nép Újsága
Manusengero Romano Nyeveipe

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

Üdvözljük az „Ekhipe” új tagját

Nemrég felkereste a szerkesztőségünket Horváth Sándor, a Bereg Roma Szervezet elnöke és helyettese Rác Sándor.

Elmondták, hogy szervezeteik szeretne csatlakozni az Ekhipe Kárpátaljai Roma Szervezetek Szövetségéhez.

A Szövetség, mely 2000. áprilisában jött létre, fő feladatának a kárpátaljai romák érdekvédelmét tekinti, de felvállalja a roma gyerekek oktatásának elősegítését, a roma kultúra fejlesztését, a hagyományörzést is.

A szervezett együtt kíván működni a hivatalos szervekkel úgy, hogy olyan szinten képviseli, megjeleníti az etnikum érdekeit.

Natália Herceg, Fordítottan N.B.

A jövő azé, aki tud

Nemrég összalátkoztam az utcán Rehó Edittel, a csapi 2-es számú magyar iskola tanárjével.

– Jó napot kívánok! Szeretnék önnel és az iskola igazgatójával interjút készíteni.

– Hány roma gyerek jár iskolába? Tudomásom szerint van egy korrekciós osztály is.

Rehó Edittel könnyek szöktek a szemébe, olyan mélyen meghatótták a szavaim.

– Nálunk nincs olyan, hogy a gyerekeket nemzetiségük alapján ítélik meg. Minden gyereket függetlenül attól, hogy milyen nemzetiségű.

Magyarul beszélnek. A roma gyerek is, és így könnyen tudunk velük kommunikálni.

Nagyon jó tanulók is vannak köztük és tehetségesek. Mint például Ádám Géza Kilencedikes, aki remekül rajzol. Szeretném tanfolyamra küldeni, reméljük, hogy sikertülni fog.

Örömmel tölt el a tudat, hogy sikerült több gyereknek szerezni valamilyen végzettséget. Asszimilálódni képes, és a társadalommal lépést tartani igyekszik, mert a tanuláshoz hasznát veszi az ember az életében.

– Kik járnak a korrekciós osztályba?
– A korrekciós osztályba nemcsak romák járnak, hanem magyarok is.

Erre azért volt szükség, mert nehezen ment nekik a tanulás, és ideiglenesen tanulnak ott, addig míg elcsajátítják a tananyagot, hogy ne maradjanak le a többi tanulótól.

– Szeretném felkeresni az iskola igazgatóját. Mit gondol holnapután meglehetem?

– Egész nyugodtan.

Eltelt egy nap, és még egy. Beléptem az iskolába. Bevallom őszintén, nagyon izgultam. Eszembe jutottak iskolás éveim. A folyosón Maha Lászlót a gyerek vették körül.

– Maha Lászlót keresem, az iskola igazgatóját. Szeretném vele beszélni.

– Fáradjon az irodába.
– Milyenek a roma tanulók?

– A magaviseletükkel nincs gond. Nagyon sajnálom azokat a gyerekeket, akiket szülei nem engedik iskolába. Mi minden gyereket egyformán oktatunk.

– Van önkéntel olyan bizottság, amely felméri a gyerekek családi körülményeit.

– Van köztük olyan, aki nagyon igyekezik. Ilyenek Szabó Lóránt, aki ajándékosmagot is kapott a jó eredményeiért. A gyerekek kapnak minden nap tejet és zsemlet. Az egyedülálló és a sokgyermekes szülők gyerekei ezt ingyen kapják.

– Sőt még a tankönyveket és a tanszereket is. Szeretném, ha minél több roma gyerek tanulhatna, mert a jövőt csak tanulással lehet építeni.

– Kérem a szülőket, küldjék iskolába a gyerekeiket, mert a tanuláshoz csak hasznát vehetik az életben.

Illés Mária

Már amikor elindultunk tudatában, voltunk annak, hogy egy érdekes emberrel fogunk találkozni. Letérve az Ungvár – Munkács főútvonalról, kanyargó utcákkal átszött jókora faluban találtuk magunkat. A munkácsi járási község neve Cservenyevo, ahol megérkezésünk után komoly nehézségbe ütköztünk megtalálni a keresett személy otthonát. A megkerdezett járókelők először értetlenül néztek ránk, amikor tudakoltuk, hol találjuk Lakatos Antal házat. Aztán felcsillant a tekintetünk és készséggel mondták:

– Értjük, a bíró otthonát keresik. No hát akkor csak forduljanak balra és haladjanak egészen az üzletig, ott már könnyen megtalálják.

Néhány percnyi autózást követően a meglehetősen rossz állapotú falusi utcákon, valóban megtaláljuk a bíró házat. Volgánk épp a bíró kapujában fékez. Még szerencse, hogy most a miniszok uralkodnak, mert a falu romatelepét, ahová megérkezünk, alighanem csak gumicsizmában tudnánk bejárni. A gépkocsinak alapos feltűnést kelt, percek alatt kíváncsiságunk hada vesz körül bennünket.

Aztán feltűnik egy tekintélyt sugárzó, vidám tekintetű férfi, és nem kis meglepetésünkre ékes magyar nyelven utasítja a többieket:

– No, csak vigyázzatok, nehogy az autónak bármi baja essen!

Kezet rázunk Lakatos Antallal, a telep bírójával, aki készséggel mutatja be a birodalmát, de arra nem ismeri a választ, miként lehetséges, hogy az idegen nyelvű közegben a romatelep lakói ajkán szívesen formálódnak a magyar szavak.

– Nem tudom, miért van így, de minálunk ez mindig is természetes volt, hogy magyarul beszélünk. Ebben még a rusznakok, mi így hívjuk a faluban élő ukránokat, ruszinokat, sem találunk kivételt. Akkor a katonaságtól leszerelve azzal az eltökélt szándékkal tért haza, hogy rendet terem az övei között. A szándékot tett követte, és néhány év alatt helyre állt a korábban labilis kapcsolat a falubeliekkel.

– Nem voltak népszerűek az intézkedéseim – mondja Lakatos Antal. A szigorú rend, amit azóta is megkövetelnek, nem mindenkinek ilzik. Talán azért is több a barátom a rusznakok között. Én azonban ezt nem bánom. Elvégre sikerült a jobbik irányba formálni a közösségünket. Csellenyón, magunk közt így nevezük a falut, dolgozni tanulnak a romák.

Mint vendéglátónk meséli közben pedig fényképet mutat

– Szegények vagyunk mi mindannyian – folytatja bemutatkozást –, de azt bátran mondhatom, hogy ebből közösségből senki nem jár lopni, bár biztosan nagy a kísértés... Lakatos Antaltól megtudjuk, hogy 1980 óta tölti be a bírói tisztséget a telep. Akkor a katonaságtól leszerelve azzal az eltökélt szándékkal tért haza, hogy rendet terem az övei között. A szándékot tett követte, és néhány év alatt helyre állt a korábban labilis kapcsolat a falubeliekkel.

– Nem voltak népszerűek az intézkedéseim – mondja Lakatos Antal. A szigorú rend, amit azóta is megkövetelnek, nem mindenkinek ilzik. Talán azért is több a barátom a rusznakok között. Én azonban ezt nem bánom. Elvégre sikerült a jobbik irányba formálni a közösségünket. Csellenyón, magunk közt így nevezük a falut, dolgozni tanulnak a romák.

Mint vendéglátónk meséli közben pedig fényképet mutat

– Szegények vagyunk mi mindannyian – folytatja bemutatkozást –, de azt bátran mondhatom, hogy ebből közösségből senki nem jár lopni, bár biztosan nagy a kísértés... Lakatos Antaltól megtudjuk, hogy 1980 óta tölti be a bírói tisztséget a telep. Akkor a katonaságtól leszerelve azzal az eltökélt szándékkal tért haza, hogy rendet terem az övei között. A szándékot tett követte, és néhány év alatt helyre állt a korábban labilis kapcsolat a falubeliekkel.

– Nem voltak népszerűek az intézkedéseim – mondja Lakatos Antal. A szigorú rend, amit azóta is megkövetelnek, nem mindenkinek ilzik. Talán azért is több a barátom a rusznakok között. Én azonban ezt nem bánom. Elvégre sikerült a jobbik irányba formálni a közösségünket. Csellenyón, magunk közt így nevezük a falut, dolgozni tanulnak a romák.

Mint vendéglátónk meséli közben pedig fényképet mutat

– Szegények vagyunk mi mindannyian – folytatja bemutatkozást –, de azt bátran mondhatom, hogy ebből közösségből senki nem jár lopni, bár biztosan nagy a kísértés... Lakatos Antaltól megtudjuk, hogy 1980 óta tölti be a bírói tisztséget a telep. Akkor a katonaságtól leszerelve azzal az eltökélt szándékkal tért haza, hogy rendet terem az övei között. A szándékot tett követte, és néhány év alatt helyre állt a korábban labilis kapcsolat a falubeliekkel.

– Nem voltak népszerűek az intézkedéseim – mondja Lakatos Antal. A szigorú rend, amit azóta is megkövetelnek, nem mindenkinek ilzik. Talán azért is több a barátom a rusznakok között. Én azonban ezt nem bánom. Elvégre sikerült a jobbik irányba formálni a közösségünket. Csellenyón, magunk közt így nevezük a falut, dolgozni tanulnak a romák.

Mint vendéglátónk meséli közben pedig fényképet mutat

– Szegények vagyunk mi mindannyian – folytatja bemutatkozást –, de azt bátran mondhatom, hogy ebből közösségből senki nem jár lopni, bár biztosan nagy a kísértés... Lakatos Antaltól megtudjuk, hogy 1980 óta tölti be a bírói tisztséget a telep. Akkor a katonaságtól leszerelve azzal az eltökélt szándékkal tért haza, hogy rendet terem az övei között. A szándékot tett követte, és néhány év alatt helyre állt a korábban labilis kapcsolat a falubeliekkel.

Magyar ajkú romák egy „rusznak” faluban

A seriff, akit bírónak neveznek

a gyermekeiről, a már önálló életet élő két lányról és két fiúról, sikerült kiharcolni, hogy a telepen élő 30 család mindegyike kapjon egy kis földet. Nagyjából 25-50 ár jutott egy-egy családnak, de azért nagyon oda kell hatnia, hogy a parcellákat meg is műveljék.

– Muszáj folyton rajtuk tartani a szemem, mert különben gyorsan sorsára hagyják a földet – folytatja a bíró.

Pedig már belátták, hogy milyen jól jön az kis zöldség, kukorica, krumpli, amit megterem a földjük. Újabbán már többen tartanak hizókat, aprójószágokat is.

Azt még nem meséltük el Lakatos Antaltól, hogy szakmáját tekintve kovács, de a mezőgazdasági nagyüzem felbomlása óta bezárt a műhely is. A bíró, akiről még azt is tudni kell, hogy immár két évtizede a körzeti megbízott munkakörét is betölti, a telep néhány férfitagjával egy kis zenekart alakított. Az együttes nagyon népszerű a környéken. Szinte nincs olyan lakodalom, bál, melyre ne hívják őket. Pedig a seriffi teendők lekötik ideje nagy részét...

– Ezen a telepen ismeretlen az állandó költözködés, mint másutt. Itt ez a könyv – egy vastok, keményfedelű kötetet tesz elénk –, amibe szigorúan bejegyzem minden ide érkező idegen adatait. Így aztán a rosszabbansántikálok elkerülnek bennünket. Igaz, az is előfordult már, hogy vaktölténnyel kellett lövöldözöm, hogy néhány magáról megfélemedezett fiatal esztét helybebillentsem. A környéken a legnagyobb büneselekmény, amit különben én derítettem fel, és amiért „gramotát” is kaptam, még 1984-ben történt. A siker ízét csak később, amikor fogtak el Doneck medencéből jött, két éve kereste már a rendőrség...

Munkájáért, a cservenyovói romatelep lakói életszínvonalának javítására tett erőfeszítéseier több elismerésben részesült már a helyhatalmi szervek és a járási belügyi osztály vezetői részéről. A bíró és seriffi közmegebecsülését jelzi az is, hogy a legutóbbi tanácsi választáson körzetében neki szavaztak bizalmat és az Isznyecki Községi Tanács képviselőjévé választották. A siker ízét csak keseríti meg, hogy a telepiek közül senki sem szavazott rá...

Horvát Bertalan

Romák a nagyvilágban

Rádió C – roma rádió.

Egy hónapon keresztül – február 11-től március 11-ig napi 24 órában sugároz mtsort a Rádió C az Fm 88,8 ideiglenes frekvencián.

Zámolyi romák – önkormányzati döntés a segélyekről

A zámolyi önkormányzat a gyermekvédelmi és a rendszeres szociális támogatások felülvizsgálata alapján megszüntette 12, eredetileg Zámolyon lakó, de feltehetően Starsburgban tartózkodó roma gyerekek számára a gyermekvédelmi támogatás folyósítását, mivel a szülők vagy nem adtak be semmilyen kérelmet, vagy pedig nem csatolták a beadott irathoz hivatalos jövedelemigazolást.

Cigánybálon pofozkodtak a cseh skinheadek

A csehországi bíróság bünetetőtanács a tegnap megkezdte azoknak a skinhead fiataloknak a tárgyalását, akik másfél éve több romát brutálisan összeverték egy cigánybálon.

Roma kívándorlás

A cseh kormány – miután nem vezettek eredményre a Kanada által három éve bevezetett vízumkényszer eltörléséről szóló tárgyalások – választként április elsőjéig vízumkényszert vezet be a kanadai állampolgárokal szemben, ugyanakkor belga kormány szintén árilisban várhatóan feloldja a Szlovákiával szemben a roma menekülthullám miatt felállított vízumkényszert.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок двадцять перший

Поділ прикметників та їх відмінювання

Прикметники у реченні пов'язані з іменниками. Вони доповнюють їх і розвивають.

Наприклад: іменник з артиклем е чгай можна розвивати за допомогою прикметників е шукар чгай, е терні чгай, е лачі чгай і т. д.

Зазвичай прикметник у ромській мові знаходиться перед іменником.

Прикметник може стояти у реченні й самостійно, якщо з нього випливає, про який іменник йдеться.

Наприклад: О терне башавен модерна пля.
[Звідки випливає, що: О терне Рома (мануша) башавен модерна пля].

Прикметники ромської мови діляться, подібно до іменників, на власне ромські з нульовим закінченням (яке позначається позначкою -ø), на власне ромські з будь-яким іншим закінченням та на запозичені.

Наприклад:

Власне ромські
 нульове закінчення: шукар-ø, годявер-ø
 будь-яке закінчення: баро, цкно, лачго

Запозичені: кедвешо, укаїнцико, руско.

Прикметник може мати форму чоловічого роду (якщо розвиває іменник чоловічого роду), жіночого роду (якщо розвиває іменник жіночого роду) та форму множини, яка є для обох родів спільною.

Власне ромські прикметники з нульовим закінченням мають однакову форму як для обох родів, так і для множини (звичайно лише у номінативі).

Наприклад:

ч.р. ж.р. мн.
 шукар-ø чгаво, шукар-ø чгай, шукар-ø чгаве.

При власних ромських прикметниках з будь-яким іншим закінченням у номінативі рід та число вже розрізняються.

Наприклад:

ч.р. ж.р. мн.
 цкн-ø чгаворо, цкн-і чгайорі, цкн-е чгаворо.

Запозичені прикметники мають спільну форму для обох родів, але різну для однини та множини.

Наприклад:

ч.р. ж.р. мн.
 чехж-ø ракло, чехж-ø раклі, але чехж-а ракле.

Словничок:

шукар - гарний укаїнцико - український
 годявер - розумний руско - російський
 баро - великий е чгай - дівчина
 цкно - малий імар - вже
 терно - молодий башавен - грають
 лачго - добрий модерна - сучасні
 кедвешо - приймний пля - пісні

Оголошення

Продається 4 кімнатна впорядкована квартира нового планування. Всі кімнати відокремлені, лоджії засклені. Квартира знаходиться за адресою: вул. Легочього, буд. 50, кв. 55. Ціна договірна.

Звертатися за телефоном 1-58-05 з 10 до 16 години, або з 16 до 20 години за вказаною адресою.

РОМАНІ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Регістраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
 Редактор Євгенія Навроцька

Редакція не завжди підписує авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
 Поетичні або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІ: м. Ужгород, вул. Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05.
 E-mail: romaniyag@mail.uzhgorod.ua
 http://www.romaniyag.boom.ru

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13.
 Умови: друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 572

Бідний ром та вояк

Був собі якийсь бідний ром. Мав він дев'ятеро дітей. Та віз, який тягнув з сім'єю усе своє життя. А діти весь час бігли позаду.

Була хороша днина, на деревах виблискували спілі вишні. Одного разу бідний ром поліз на дерево - хотів спилити пілляку. І як ви думасте котру? Саме ту, на якій сидів!

Коли він різав її, повз нього на білому коні проїжджав солдат. Подивився той на рома й каже: "Гей, роме, що ти робиш? Якщо відріжеш пілку, на якій сидиш, то впадеш". На те ром відповів: "Що ти знаєш, дурню, що я роблю? Роблю те, що мені подобається".

Солдат поїхав собі, а ром різав далі. Як упав, то здивувався. Підвівся й побіг солдатку навадки: "Гей, солдате, сій!" Вояк зупинився й питає: "Чого тобі, чоловіче?". "Як ти знаєш, що я впаду? Ти певно Бог! Якщо ти святий, то скажи мені коли я помру?". "Я можу відповісти тобі", - сказав на це хитрий вояк, - але тільки тоді, коли мій кінь три рази на диби стане". Бідний ром побіг за конем, а його дружина сама потягла воза.

Йдучи, кінь вигнувся й став на диби. Бідний ром й каже: "Йой, жоно, я захворів, усе мене болить". Та все рівно продовжував бігти за солдатом. Його дружина тягла воза вже разом з дітьми, аж піт котився з обличчя.

Через якийсь час кінь став на диби вдруге. Ром й каже: "Ох, жінко моя, я такий хворий, що вмираю". Та не дивлячись на це, бідний ром все одно продовжував бігти за вояком. Солдатський кінь став на диби утретє. Ром ліг у канаву, розвів руки, мов мертвий, й лежить. Діти й жінка підбігли до нього й питають: "Що робиш, батьку? Що з тобою, чоловіче?". "Не говоріть зі мною, я ж мертвий!".

Переклад на українську Аладара Адама
 Ілюстрація взято з книги І.Т. Мазоре, М.Г. Козимиренко "О чхндлар"

О чоро ром тай о кетана

Сас екг чоро ром тай сас лес ейна чгавора тай сас лес вурдон тай црденас пенго вурдон. Сар црделас лес тай е чгавора палал нашенас.

Тай сас тато дес, ворта е кірешені врама сас. Тай сар джан кадета тай црден пенго вурдон, со керел о чоро ром тай масій опре по колачі. Саві кранга шнела теле? Пе саві ворта опре бешел!

Тай сар ворта шнел, т'авел екг кетана пе песко парно грас. Дікгел пре лес тай тордьол тай пгелеске: "Гей, чоро ром, со керес? Те шнеса коді кранга теле, теле перес!".

"А со джанес ту, ту діла, ме со шнава, шнава, кодо шнава, со ме керав". Но кетана джал май дур тай о ром май дур шнел. Ецера перел теле ай дікгел.

Ваздел пе опре тай лел пе'к fuga пала о кетана, тай нашел: "Гей кетана тердюв, тердюв!". О кетана терділа: "Со кердан мануша?". "Яй мануша, сар джаненас ту, годь ме теле перав? Йой, ту о сунто Дел сан! Ай ка сунто Дел сан, пген манге, кана ме мерав!". "Но шай пгенав туке", кодо пгенел леске о насул кетана, "муро грас те тордьола по трговар пе дуй пунре".

Н'о чоро ром пала лесте нашел тай е ромні црдел о вурдон.

Та о грас сар джал тай пінгалі пе, ецера о грас терділас пе дуй пунре. О чоро ром пгенел: "Яй, мурі ромні насвайлем, яй дуггал ман катка, катка дуггал ман!". Тай фурт нашел палай кетана тай е чгавора црден тай фолін пгален е пая".

Ецера о грас дуйтовар терділас пе дуй пунре. Ай о чоро Ром пгенел: "Яй мурі ромні касаво насвало керділем! Аба мерав!". Тай нашел фурт палай кетана. Но аканк о грас терділас пе дуй пунре трговар. О чоро ром джал-тар андо шанцо тай пашльол тай мукел е васт тай е пурне тейле те логн тай пашльол котге сар муло. Леске чгавора пре лесте, тай лескі ромні: "Йой со кердан, даде! Со кердан, муро ром!". "Йой манца на ворбінен аба, ме муло сім!".

Катар о Карл Нітш

Взято зі збірки ловарських казок "Туса анде аггорен келос...", виданих за проектом австрійського товариства ромів "Romano Centro"

Кросворд

Правильно відповівши на питання ромською мовою, ви зможете відгадати ключове слово кросворда, а також отримати чудовий подарунок, який чекає на вас у редакції.

Відповіді надсилайте на нашу адресу, не пізніше 30 лютого 2001 року!

- 1). Загальна назва до слів: білий, сірий, чорний.
- 2). Третій день тижня.
- 3). Дванадцять місяців.
- 4). Сьомий день тижня.
- 5). Перший день тижня.
- 6). Шостий день тижня.
- 7). П'ятий день тижня.
- 8). Другий день тижня.

Відповіді на кросворд, надрукований у №2 (31):

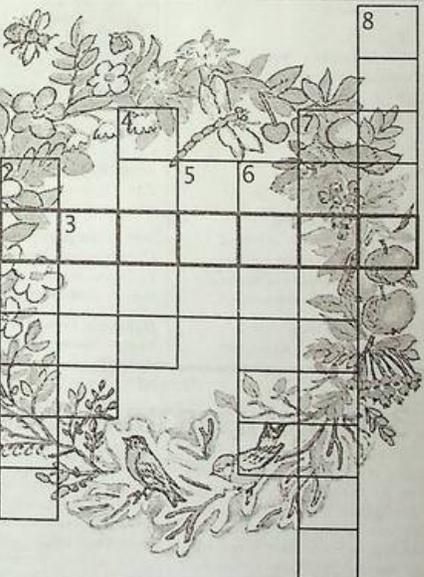
1. Тірос. 2. Мокушка. 3. Бакро. 4. Вешуно. 5. Рув. 6. Налпа. 7. Рш.

Ключове слово кросворда: Гурувні.

Романе чачіне

Ромські приказки

1. Те мерел о дад, ровел о вовді, те мерел е дай, ровел о іло. Коли вирає бальо, плаче душа, коли мати - плаче серце.
2. На ров, те мерел о пгуро, бо пескоро маро імар хали. Не плач, якщо помре старий - свій хліб він вже доів.
3. Со Ром, та лавутарі.
4. Що ром - то музикант.
5. Бокгало іло горедер сар Бокгало пер. Голодне серце грше, ніж голодний шлюнок.
6. Мануш джвел, сар джанел.
7. Людина живе, як уміє.

6. Джа кроте, кай тут о іло црдел, на джа кай тут чі кроте црдел тьо іло.

Йди туди, куди тебе тягне серце, але куди тебе тягне аж занадто, туди не ходи.

Делікатеси ромської кухні М'ясо по-ромськи

Соковиті шматки телячої корейки відбиті і посолити, поперчити червоним перцем. Підсмажити на жиру з колченого сала.

Ці підсмажені кусочки м'яса прикрашають гребінцями з сала. Подають із вареною картоплею по-домашньому та салатом "чоломада".